

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ, ДИСТАНЦІЙНОГО ТА
ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

Кафедра фінансів та обліку

**ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ ЯК
ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

2 курсу заочної форми навчання

БАЛАЦЬКОГО Олега Тарасовича

Науковий керівник

кандидат економічних наук, доцент

ВИСОЦЬКА Інна Борисівна

Рецензент

доктор економічних наук, професор

МИСЬКІВ Галина Василівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«20» березня 2024 р., протокол № 10

завідувач кафедри фінансів та обліку,

МЕЛЬНИК С.І.

(підпис)

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2024

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання

Кафедра фінансів та обліку

Освітній ступінь «магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

фінансів та обліку

_____ Степан МЕЛЬНИК

«20» листопада 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ БАЛАЦЬКОГО Олєг Тарасович

1. Тема роботи «Фінансовий моніторинг в банківській системі як інструмент протидії відмиванню коштів»
керівник роботи ВИСОЦЬКА Інна Борисівна, кандидат економічних наук, доцент
затверджені наказом ЛьвДУВС від «17» листопада 2023 р. № 1403 о/с
2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи «05» березня 2024 р.
3. Вихідні дані до роботи. Законодавчі та нормативно-правові акти з питань протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму, наукова література із зазначеної тематики, дані статистичних видань та інтернет ресурси.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити). Здійснити сутності, призначення та порядку проведення фінансового моніторингу, розкрити роль банківської системи в антилегалізаційній системі держави, вивчити нормативно-правове забезпечення здійснення фінансового моніторингу банками; розкрити типові схеми відмивання коштів із використанням банківських установ, проаналізувати результативність антилегалізаційної діяльності банків; вивчити досвід банківських установ США у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, запропонувати заходи покращення провадження фінансового моніторингу банками.
5. Перелік графічного матеріалу (додатків). Схема відмивання коштів «Вивезення капіталу за межі України»; схема відмивання коштів «Переведення коштів у готівку»; корупційна схема відмивання грошей; схема відмивання коштів «Формування фіктивного доходу від реалізації цінних паперів»; схема відмивання коштів із використанням готівки; кількість та питома вага суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що перебувають на обліку у Держфінмоніторингу України; кількість отриманих повідомлень, взятої на облік інформації та питома вага інформації у загальній кількості повідомлень Держфінмоніторингом України, кількість та питома вага повідомлень, отриманих Держфінмоніторингом України від банків та небанківських установ, види перевірок та кількість банків, у яких виявлені порушення за їх результатами, види заходів впливу, застосованих НБУ щодо банків, та суми штрафів, алгоритм програми швидкого реагування США.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ВИСОЦЬКА І.Б., доцент кафедри фінансів та обліку		
2	ВИСОЦЬКА І.Б., доцент кафедри фінансів та обліку		
3	ВИСОЦЬКА І.Б., доцент кафедри фінансів та обліку		

7. Дата видачі завдання «20» листопада 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	01.12.2023	виконано
2	Написання першого розділу	01.01.2024	виконано
3	Написання другого розділу	01.02.2024	виконано
4	Написання третього розділу	01.03.2024	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	03.03.2024	виконано
6	Оформлення роботи	05.03.2024	виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)БАЛАЦЬКИЙ О.Т.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)ВИСОЦЬКА І.Б.
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

БАЛАЦЬКИЙ О.Т. Фінансовий моніторинг в банківській системі як інструмент протидії відмиванню коштів. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2024.

У даній кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні засади функціонування банківської системи у сфері фінансового моніторингу, який є важливим інструментом у протидії легалізації коштів та фінансуванню тероризму. Автор роботи проаналізував роль банківської системи в контексті фінансової системи та системи фінансового моніторингу, висвітливши діяльність банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Національного банку України у якості суб'єкта державного фінансового моніторингу. Також розглянуто пропозиції щодо удосконалення наглядової діяльності НБУ в антилегалізаційній сфері.

Ключові слова: відмивання коштів, фінансовий моніторинг, суб'єкти фінансового моніторингу, банківська установа, наглядова діяльність, протидія відмиванню коштів

ANNOTATION

BALATSKY O.T. Financial monitoring in the banking system as a tool to combat money laundering. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2024.

This qualification paper examines the theoretical foundations of the functioning of the banking system in the field of financial monitoring, which is an important tool in combating money laundering and terrorist financing. The author of the paper analyzed the role of the banking system in the context of the financial system and the financial monitoring system, highlighting the activities of banks as subjects of primary financial monitoring and the National Bank of Ukraine as a subject of state financial monitoring. Proposals for improving the supervisory activities of the NBU in the anti-legalization sphere were also considered.

Keywords: money laundering, financial monitoring, subjects of financial monitoring, banking institution, supervisory activity, combating money laundering

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ БАНКАМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ З МЕТОЮ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ	9
1.1. Фінансовий моніторинг: сутність, призначення та методи здійснення	9
1.2. Роль банківських установ в системі протидії відмиванню коштів	14
1.3. Правові засади регулювання проведення фінансового моніторингу банками	22
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ	28
2.1. Типові схеми залучення банків з метою відмивання коштів	28
2.2. Оцінка результативності протидії відмиванню коштів банківською системою	35
Висновки до розділу 2	42
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ	44
3.1. Досвід антилегалізаційної діяльності провідних банків США та його імплементация в Україні	44
3.2. Напрями вдосконалення здійснення фінансового моніторингу банками антилегалізаційній сфері	50
Висновки до розділу 3	57
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міжнародне співтовариство визнає процеси легалізації як одну з основних загроз економічній безпеці країн. З початку кінця XX століття економічно розвинені держави розробляли стратегії протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму: створювали міжнародні організації, розробляли методи виявлення та запобігання «відмиванню грошей», активно формували підрозділи фінансової розвідки. Досвід світових економічних лідерів підтверджує, що банківська система найчастіше стає об'єктом зловживань з метою відмивання коштів. Банки, як фінансові установи, здатні нагромаджувати значні фінансові ресурси, перетворюючи їх у позичковий капітал. Через те, що банки є основними фінансовими посередниками, вони найчастіше стають об'єктом використання для відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом. З огляду на це, дослідження функціонування банківської системи у сфері фінансового моніторингу, як ефективного інструменту боротьби з відмиванням коштів, є надзвичайно актуальним.

Антилегалізаційні процеси були предметом дослідження таких вчених Глущенко О. О. [1], Хмелюк А. А. [3], Берізко В. М. [5], Бормотова М. В., Мухіна К. О. [6], Бурдонова О. Ю. [7], Зеленецький В. С. [8], Комісаров О. Г., Скрипка О. Ю., Собакарь О. А. [9], Уткіна М. С. [10]. Місце банківської системи в антилегалізаційній системі держави досліджували такі науковці Клименко А. О. [2], Кузнецова С. А. [15], Маслак О. І., Квятковська Л. А., Шийка М. І. [17] та інші науковці. Результати дослідження цих та інших вчених були використані при написанні цієї кваліфікаційної роботи.

Написання кваліфікаційної роботи проводилось із використанням таких інформаційних ресурсів: даний Національного банку України, Державної служби фінансового моніторингу України, літературні джерела, нормативно-законодавча база України, інформаційні ресурси всесвітньої мережі Інтернет. Не беручи до уваги значну кількість публікацій за досліджуваною тематикою та актуальність

цієї теми. Однак навіть за умови наявності великої кількості публікацій з цієї тематики, проблема провадження банками фінансового моніторингу як засобу протидії відмиванню грошей залишається актуальною і вимагає детального аналізу і дослідження..

Мета і завдання дослідження. Мета проведеного у кваліфікаційній роботі дослідження полягає у здійсненні теоретичного дослідження та обґрунтування рекомендацій у сфері проведення банківською системою фінансового моніторингу як інструменту протидії відмивання коштів та фінансування тероризму.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- дослідженні поняття «фінансовий моніторинг», розкритті його сутності, призначення та методів проведення;
- розкрити місце та роль банківської системи в антилегалізаційній системі держави;
- дослідити законодавче забезпеченні проведення фінансового моніторингу банками;
- розкрити типові схеми відмивання коштів із використанням банківських установ;
- провести оцінку результативності антилегалізаційної діяльності банків;
- вивчити досвід антилегалізаційної діяльності банків США та їх співпрацю із підрозділом фінансової розвідки;
- запропонувати напрями вдосконалення провадження фінансового моніторингу банківською системою.

Об'єктом дослідження є фінансові операції, що здійснюються банківською системою України.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти здійснення банківською системою фінансового моніторингу як інструменту протидії відмиванню коштів.

Методи дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи використовувалися різні методи наукового пізнання з метою більш повного освітлення теми. Зокрема, застосовувалися методи аналізу та синтезу для розкриття сутності таких поняття «фінансовий моніторинг». Метод узагальнення використовувався для формулювання висновків у розділах та загальних висновках кваліфікаційної роботи. Методи спостереження та порівняння використовувалися під час аналізу діяльності банків як суб'єктів державного та первинного фінансового моніторингу. Графічний та табличний методи були використані для побудови рисунків та таблиць.

Наукова новизна одержаних результатів:

– удосконалено заходи банківських установ у сфері протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму у частині автоматизації процесів ідентифікації та верифікації клієнтів при проведенні належної перевірки клієнтів та встановленні кінцевих бенефіціарних власників.

Основний зміст роботи. У першому (теоретичному) розділі досліджено поняття «фінансовий моніторинг», визначено його сутність, призначення та порядок проведення, окреслено роль банківських установ в антилегалізаційній системі.

Другий розділ кваліфікаційної роботи розкриває типові схеми відмивання коштів із використанням банківських установ та розкриває основні результати антилегалізаційної діяльності банківської системи.

Третій розділ присвячено вивченню досвіду антилегалізаційної діяльності банківської системи США та можливості впровадження його у вітчизняну практику.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (40 найменувань). Загальний обсяг робота становить 65 сторінок, із них основний текст – 60 сторінок, які містять 11 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ З МЕТОЮ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ

1.1. Фінансовий моніторинг: сутність, призначення та методи здійснення

Моніторинг фінансових потоків, який є важливою складовою управлінської системи економіки країни, забезпечує збір своєчасної та об'єктивної інформації про умови функціонування суб'єктів, що провадять фінансові операції. Цей процес спрямований на оперативне реагування на зміни у фінансовій сфері, а також на запобігання та ліквідацію негативних наслідків, що виникають внаслідок різноманітних зловживань у розподілі та перерозподілі фінансових ресурсів.

За словами О. Глуценка, в Україні термін «фінансовий моніторинг» використовується для опису комплексу інституційних цінностей, методів і відповідних механізмів, які призначені для запобігання (виявлення, ідентифікації та блокування) незаконних доходів та пов'язаних з ними явищ і процесів у сфері незаконної підприємницької діяльності [1, с. 31].

Фінансовий моніторинг відіграє ключову роль у системі боротьби з легалізацією доходів від злочинної діяльності. При аналізі та вивченні концепції «фінансового моніторингу» можна спостерігати наявність різних підходів та точок зору. Згідно з поглядом А. Крименка, «фінансовий моніторинг» слід розглядати як специфічну форму фінансового контролю, яка здійснюється уповноваженими державними органами та суб'єктами первинного фінансового моніторингу з метою виявлення операцій, пов'язаних з легалізацією доходів, отриманих незаконним шляхом [2].

Водночас, А. Хмелюк вважає, що категорію «фінансовий моніторинг» доцільно розглядати як постійне вивчення фінансової діяльності, що включає в себе широкий спектр науково-технічних, технологічних, організаційних та інших засобів, спрямованих на систематичний контроль держави та оцінку тенденцій у розвитку та функціонуванні суб'єктів господарювання [3, с. 175].

Л. Воронова, М. Кучеравенко і Н. Пришва тлумачили фінансовий моніторинг як індивідуальну форму фінансового контролю та важливий інститут фінансового права, який визначає систему фінансового управління і включає всі складові механізму фінансового контролю [4]. У своїй роботі В. Берізько подає таке визначення терміну «фінансовий моніторинг» як комплекс заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу для виявлення, аналізу та перевірки інформації про фінансові операції, які можуть мати зв'язок з легалізацією «злочинних» доходів [5, с. 52].

М. Бормотов та К. Мухін представили тлумачення поняття «фінансовий моніторинг» як категорію, що відноситься до системи фінансового контролю, яка спрямована на розв'язання проблем, пов'язаних з уникненням легалізації грошей і активів, отриманих незаконним шляхом, як на рівні окремих економічних суб'єктів, так і на загальнодержавному рівні [6, с. 217].

У контексті визначення системи заходів та методів, спрямованих на протидію та запобігання відмиванню доходів, набутих незаконним чином, категорія «фінансовий моніторинг» розглядається у відносно короткий період часу. Згідно з доктринальними джерелами, до початку використання цієї категорії, термін «фінансовий моніторинг» був використаний переважно у вихідному значенні, як визначення певних систематизованих, регулярних спостережень і відповідних дій у сфері фінансів. О. Бурдонова відзначила, що у другій половині 90-х років термін «фінансовий моніторинг» почав використовуватися як спеціальний термін, який вживався у контексті процедур банкрутства та антимонопольних досліджень [7, с. 14].

Також слід відзначити, що для країн, що не належать до колишнього радянського простору, поняття «фінансовий моніторинг» не має такого

значущого вмісту. У деяких країнах у сфері фінансів основна мета таких заходів, як протидія і боротьба з легалізацією доходів, та виконання всіх вище вказаних функцій є характерною для підрозділів фінансової розвідки (ФР). Враховуючи це, В. Зеленецький висловив думку, що фінансовий моніторинг можна порівняти з фінансовою розвідкою. Термін «фінансова розвідка», хоча і залишається живим, але є неофіційним. У такому розумінні, як у використанні поняття «фінансовий моніторинг» як комплексу дій і заходів, що запобігають легалізації коштів окремими суб'єктами, територіями чи державами [8, с. 264].

Ураховуючи більш відомі та досліджені наукові праці О. Комісарова, О. Скрипки та О. Собакара, можна зазначити, що фінансовий моніторинг представляє собою специфічну форму фінансового контролю через такі причини:

- фінансовий моніторинг аналізує фінансові трансакції учасників щодо їх законності, зручності, надійності та доцільності;
- фінансовий моніторинг досліджує діяльність підприємств, установ та організацій, а також їх здатність здійснювати фінансові операції;
- суб'єктами фінансового моніторингу є як державні органи, так і недержавні установи, які мають повноваження у сфері протидії легалізації доходів;
- визначення фінансового моніторингу полягає у передбаченні та уникненні фінансових операцій, що можуть бути класифіковані як операції з легалізації доходів, що надходять від злочинних дій [9, с. 36].

Уткіна М.С. пропонує розглядати категорію «фінансовий моніторинг» слід розглядати як комплекс заходів, визначених на рівні законодавства, що реалізуються уповноваженими суб'єктами первинного фінмоніторингу та державного фінмоніторингу, і спрямовані на виконання вимог чинного законодавства у контексті протидії та запобігання легалізації коштів, одержаних незаконним шляхом [10, с. 294].

Часто систему фінмоніторингу вважають набором методів контролю, аналізу, прогнозування, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності конкретних суб'єктів та фінансово-економічної безпеки в цілому. Методи

фінмоніторингу є динамічною категорією, оскільки залежать від різних факторів, таких як зростаюча напруга в фінансових операціях, поява нових злочинних схем, та використання цифрових технологій. Отже, методи фінмоніторингу є такими, що постійно змінюються, еволюціонують, потребують постійного вдосконалення та пошуку найбільш ефективних та оптимальних у сучасних умовах.

Методи фінмоніторингу представляють собою набір систематизованих та структурованих прийомів та інструментів, які використовуються для збирання, оцінки та аналізу, обробки та систематизації обсягу інформаційних даних з метою запобігання та протидії фінансовій злочинності, включаючи легалізацію злочинних доходів, в тому числі через використання віртуальних активів, корупційні діяння та фінансування терористичної діяльності.

Отже, варто розглянути різні підходи до впровадження фінансового моніторингу з урахуванням потреб і умов конкретного суб'єкта цього процесу. У контексті постійного розвитку технологій та збільшення обсягів фінансових операцій стає актуальним питання ефективності та використання найбільш дієвих методів фінансового моніторингу. Це дозволить не лише запобігти фінансовій злочинності, як було зазначено раніше, але й зберегти конфіденційність та безпеку фінансових даних клієнтів.

Згідно з способом проведення або ступенем автоматизації, автори рекомендують виділити наступні методи фінансового моніторингу:

- автоматичний метод, що передбачає використання певного програмного забезпечення (заснованого на машинному навчанні, штучному інтелекті, нейромережах) для аналізу фінансової інформації та виявлення потенційних випадків фінансової злочинності, таких як легалізація доходів, отриманих незаконним шляхом, фінансування тероризму та інші. На наш погляд, цей метод слід використовувати для автоматизованої обробки великого обсягу даних та швидкого виявлення аномалій та незвичайних зразків, що можуть свідчити про можливі випадки фінансової злочинності;

- ручний метод є способом проведення фінансового моніторингу, який фахівці використовують безпосередньо для аналізу фінансової інформації та

виявлення можливих випадків фінансової злочинності. На нашу думку, цей метод може включати в себе ручну розробку моделей ризиків та взаємозв'язків між фінансовими операціями, а також вручну розроблені правила та процедури для виявлення фінансових злочинів;

- комбінований метод представляє собою поєднання першого (автоматичного) та другого (ручного) методів фінансового моніторингу. З назви цього методу зрозуміло, що він органічно поєднує синергію обох підходів. Найбільш оптимальним виявляється їх використання послідовно: автоматичний метод застосовується на початковій стадії перевірки та аналізу, а потім отримана інформація передається фахівцям для більш детального аналізу. На нашу думку, комбінований метод є більш ефективним та точним, порівняно з використанням лише одного методу.

Ще одним способом класифікації методів фінансового моніторингу є розподіл за характером інформації. На нашу думку, доцільно виділити такі групи методів:

- аналіз даних в цілому;
- аналіз транзакцій;
- аналіз фінансової звітності.

За формою заходів щодо інформації:

- збирання;
- обробка;
- зберігання;
- аналіз й поширення [11].

Розглядаючи суть фінмоніторингу взагалі, важливо відзначити, що основним джерелом формування термінології є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», який містить повний та чіткий перелік процедур регулювання

окремих конкретних умов, організаційних та правових впливів на забезпечення антилегалізаційної діяльності [12].

Отже, згідно з законодавством, фінансовий моніторинг визначається як комплекс заходів, що здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу (як первинними, так і державними) у сфері запобігання та протидії відмиванню коштів, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [12].

1.2. Роль банківських установ в системі протидії відмиванню коштів

Банківський сектор, завдяки різноманітності фінансових послуг і інструментів, широкої клієнтської бази та значній сумі залучених коштів, представляє собою привабливу мету для реалізації схем відмивання коштів. Згідно з Національною оцінкою ризиків [13], до найбільш ризикових фінансових операцій з точки зору відмивання коштів відносяться: готівкові фінансові операції; фінансові операції, пов'язані з міжнародною торгівлею; фінансові операції, які пов'язані з поповненням рахунків нових підприємств; фінансові операції, які проводяться особами з високим ризиком (публічними особами); фінансові операції, пов'язані з отриманням або наданням фінансової допомоги.

Процес відмивання злочинних доходів складається з багатьох операцій, які виконуються різними методами, що постійно удосконалюються [14, с. 14]. Корупція, як соціальне явище, є серйозною загрозою для будь-якого суспільства. Найнебезпечнішою формою корупції є спільна діяльність злочинних елементів урядових структур, через яку посадові особи переважно працюють на власну користь або торгують службовими повноваженнями [14, с. 8]. У процесі фінансового моніторингу найважливішу роль відіграють банки, які є ключовими суб'єктами основного фінансового моніторингу [15, с. 347].

Банківські установи повинні гарантувати належну організацію внутрішньобанківської системи відмивання коштів та фінансуванню тероризму (далі – ПВК/ФТ), якою передбачається таке:

- дотримання вимог антилегалізаційного законодавства України;
- ідентифіковувати, виявляти порогові та підозрілі фінансові операції клієнтів та подання повідомлень про них Державну службу фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторинг України);
- запобігати використанню банківських послуг клієнтами для відмивання коштів або фінансування тероризму.

Організація антилегалізаційної діяльності банку для виконання вимог чинного законодавства передбачає виконання наступних заходів:

- призначення відповідальної особи банку та створення внутрішньобанківської системи для запобігання відмивання коштів та фінансуванню тероризму;
- призначення відповідальної особи банку та створення внутрішньобанківської системи для запобігання відмивання коштів та фінансуванню тероризму
- забезпечення контролю за виконанням вимог антилегалізаційного законодавства банківською установою

Такий контроль, зокрема, здійснюється службою внутрішнього аудиту банку, яка періодично проводить відповідні перевірки. Результати цих перевірок служба внутрішнього аудиту банку аналізує та надає пропозиції для розгляду наглядовою радою банку або керівником філії іноземного банку.

У разі наявності в банку окремих підрозділів може бути створена внутрішньобанківська система ПВК/ФТ, в рамках якої спеціальні підрозділи, визначені банком, та їх працівники будуть здійснювати ведення реєстру фінансових операцій та подання звітності до Держфінмоніторингу України.

Банківські установи щодня здійснюють аналіз значної кількості операцій, що неможливо без використання відповідного програмного забезпечення – системи автоматизації банківської установи (далі – СА) [16]. Ця система – це інтегрована комплексна система, що автоматизує процес моніторингу фінансових операцій, складається з різних систем або підсистем, яка забезпечує належне функціонування антилегалізаційної системи банку. Згідно з вимогами Національного банку, система автоматизації банківської установи повинна забезпечити виконання таких операцій: блокування коштів, що мають зв'язок або можуть мати зв'язок з фінансуванням тероризму; ведення електронних анкет клієнтів банківської установи; створення та ведення реєстру повідомлень; обмін інформацією з системою управління обліковими записами; моніторинг діяльності кожного користувача з реєстрацією дати та характеру операцій; впровадження системи захисту інформації відповідно до чинного законодавства; створення резервних копій інформації та розвиток системи зберігання даних; постійний моніторинг операцій для виявлення підозрілих операцій; постійний моніторинг операцій для виявлення підозрілих операцій; сповіщення відповідних осіб банку та/або системи управління обліковими записами про виявлені підозрілі фінансові операції; розробка внутрішньобанківського механізму ескалації підозрілих ситуацій працівниками банку в межах їх повноважень; документування всіх подій в системі автоматизації банку; забезпечення дотримання вимог чинного законодавства з питань антилегалізації коштів та боротьби з фінансуванням тероризму в Україні.

Для забезпечення ефективної роботи системи фінансового моніторингу банківські установи використовують трьохрівневу модель захисту:

Перший рівень (бек-офіс) – включає заходи, спрямовані на ідентифікацію та моніторинг ризиків легалізації коштів під час проведення щоденних фінансових операцій, а також на впровадження контролю за відповідністю операцій вимогам Закону про фінансовий моніторинг.

Другий рівень (відділ фінансового моніторингу) – це заходи, що виконує спеціально створений відділ або департамент, спрямовані на розробку інструментів та стандартів для першого рівня щодо протидії легалізації коштів та фінансуванню тероризму. Він також забезпечує систему внутрішньобанківського аудиту (контролю) та організацію системи протидії відмиванню коштів банком.

Третій рівень (відділ внутрішнього аудиту) – відповідає за перевірку дотримання банком норм антилегалізаційного законодавства.

У своїй антилегалізаційній діяльності банківські установи використовують підхід, спрямований на ризики (далі – РОП). Цей підхід передбачає оцінку легалізаційних ризиків на двох рівнях – визначення ризиків банку та ризиків клієнта. Оцінка легалізаційних ризиків банку включає оцінку ризиків, які характерні для діяльності банку, аналіз заходів з протидії легалізації для зменшення цих ризиків та вимірювання рівня ризиків, який банк може прийняти. Оцінка ризиків клієнта передбачає виявлення та оцінку початкових ризиків у відносинах з клієнтом, заходи для зменшення таких ризиків, а також оцінку залишкового ризику у відносинах з клієнтом.

Банківська установа, яка є суб'єктом первинного фінансового моніторингу, має протягом трьох днів з моменту призначення відповідальної особи (до дня проведення першої операції), зареєструватися в Держфінмоніторингу України за допомогою надсилання файлу-сповіщення.

Банківська установа також повинна надіслати Держфінмоніторингу України файл з повідомленням про бухгалтерський облік, якщо відбулися зміни в відомостях про банк або припинення його діяльності. Держфінмоніторинг України повинна обробити цей файл протягом 5 робочих днів з дня його отримання, надавши банківській установі ідентифікатор рахунку та повідомлення про результати обробки.

Наглядова рада банківської установи призначає відповідальну особу за питання ПВК/ФТ на рівні члена правління банку, який керує антилегалізаційним підрозділом банку або якому такий підрозділ підпорядкований.

Відповідальний працівник здійснює три основні види діяльності:

- методична діяльність включає розробку та узгодження внутрішніх документів щодо антилегалізаційної діяльності, проведення навчання та підвищення кваліфікації персоналу;
- контрольна діяльність передбачає організацію, проведення внутрішніх та сприяння зовнішніх перевірок;
- оперативна діяльність – своєчасне подання інформації, обмін інформацією із Держфінмоніторингом України обліковими записами, організація фіксації та документування власної діяльності.

Також відповідальний працівник повинен щомісяця письмово повідомляти керівника про порогові та підозрілі фінансові операції, а також про здійсненні щодо таких операцій заходи, які включають:

- організацію та проведення антилегалізаційних заходів;
- впровадження та оновлення правил і програм проведення фінансового моніторингу відповідно до змін у законодавстві;
- навчання персоналу щодо вимог антилегалізаційного законодавства та проведення навчально-практичної роботи серед них.

Досягнення високої ефективності антилегалізаційної діяльності є обов'язковою складовою процесу підвищення ефективності діяльності кожної банківської установи та банківського сектору в цілому. Задля ефективного функціонування внутрішньобанківської системи фінансового моніторингу банку необхідно дотримуватися таких принципів, як:

- використання науково обґрунтованих методів фінансового моніторингу, що передбачають постійний перегляд та вдосконалення методології проведення моніторингу;

- безперервний збір інформації, який має здійснюватися постійно, а не періодично.;

- доступність результатів та обґрунтованих висновків проведеного моніторингу.

Досягнення високої ефективності у боротьбі з легалізацією коштів є важливою складовою процесу підвищення ефективності діяльності кожної банківської установи і в цілому банківського сектору. У цьому контексті, як відзначають Маслок О.І. та Квятковська Л.А., для забезпечення ефективного функціонування системи моніторингу банківської діяльності необхідно дотримуватись наступних принципів:

- науково обґрунтованих методів моніторингу, що включає постійне вдосконалення методологічної бази моніторингу;

- постійного збору інформації, забезпечуючи безперервний моніторинг, а не обмежений періодами збір даних;

- Доступності результатів та обґрунтованих висновків проведеного моніторингу, що гарантує прозорість та можливість обговорення виявлених питань [17, с. 36].

Відзначимо, що діючим законодавством визначено систему суб'єктів державного фінансового моніторингу, серед яких знаходяться Національний банк України, що є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, Міністерство юстиції України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації України та спеціально уповноважений орган [12]. Зауважимо, що О.В. Джафарова вказує, що основу створення цієї системи організації органів публічної влади складають функції, які

вони мають виконувати, виходячи з завдань, які стоять перед правовою та демократичною державою [18, с.55].

Зауважимо, що Національний банк України має відповідне положення в системі суб'єктів державного фінансового моніторингу відповідно до чинного законодавства. Національний банк України виступає у ролі центрального банку України, спеціального центрального органу державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом України «Про національний банк» від 20 травня 1999 року № 679-XIV [19] та іншими законами України.

Національний банк встановлює вимоги стосовно запобігання відмиванню незаконно отриманих доходів для банків і небанківських установ та контролює їх виконання. Під час здійснення фінансового моніторингу, банківські та небанківські фінансові установи перевіряють своїх клієнтів та проводять аналіз їх фінансових операцій [20].

Для виконання своїх обов'язків Національний банк України, як уповноважений суб'єкт у сфері державного фінансового моніторингу, приймає заходи щодо запобігання та протидії аналізованим суспільним відносинам. Це здійснюється шляхом розробки відповідних рекомендацій, які враховуються суб'єктами первинного фінансового моніторингу в їх практичній діяльності для забезпечення належного рівня управління ризиками.

Наприклад, фінансові операції, які можуть вказувати на проведення діяльності, що має ознаки «фінансових пірамід», можуть включати в себе наступне:

1. Участь у фінансових операціях фізичних осіб-підприємців або благодійних організацій, які є новоствореними або стосовно яких існують підозри в тому, що їхні фінансові транзакції можуть бути фіктивними (далі – клієнти);
2. Постійні внесення готівкових коштів у великих сумах на рахунки вказаних клієнтів;

3. Регулярні надходження безготівкових коштів на рахунки таких клієнтів від фізичних осіб;

4. Постійні перекази безготівкових коштів вказаними клієнтами на рахунки фізичних осіб з різними призначеннями платежу, які насправді є виплатою відсотків або так званим «кешбеком» (миттєвим або відтермінованим поверненням частини коштів, витрачених на оплату товарів або послуг) [21].

Ураховуючи вищевикладене, для запобігання, обмеження та зниження до прийняттого рівня ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, Національним банком України рекомендується суб'єктам первинного фінансового моніторингу у випадку виникнення підозр, що фінансова операція може свідчити про здійснення діяльності, що має ознаки «фінансових пірамід», проводити ретельний аналіз діяльності таких клієнтів. З цією метою пропонується збирати та детально аналізувати інформацію про своїх клієнтів (як існуючих, так і нових) в обсязі, достатньому для повного розуміння характеру їх діяльності, оцінки їхньої репутації, зокрема, виявлення можливої присутності реклами щодо залучення готівкових коштів від населення.

Слід відзначити, що в стандартах Базельського комітету банківського нагляду відзначається, що ефективний контроль та зменшення ризиків можливі лише у випадку, якщо банки розуміють нормальний хід ділової діяльності своїх клієнтів і, отже, можуть ідентифікувати операції, що виходять за межі звичайної схеми їх рахункової діяльності. Моніторинг повинен бути чутливим до ризиків, тому для всіх рахунків у банках мають діяти системи виявлення незвичайних або підозрілих схем діяльності.

Це можна досягти, встановивши обмеження для конкретного класу або категорії рахунків. Особливу увагу слід звернути на операції, які виходять за визначені межі. Деякі види операцій можуть викликати у банків підозру стосовно того, що клієнт займається неординарною або підозрілою діяльністю.

Це можуть бути операції, які не мають економічного чи комерційного сенсу, або такі, де фігурують значні суми готівкових вкладень, що виходять за рамки звичайних та очікуваних для клієнта операцій. Великий оборот на рахунку, який не відповідає його звичайному сальдо, може свідчити про те, що через цей рахунок здійснюється «відмивання» коштів. Приклади такої підозрілої діяльності можуть бути корисними для банків, тому їх варто включити до процедур та/або інструкцій юрисдикції з боротьби проти відмивання грошей.

1.3. Правові засади регулювання проведення фінансового моніторингу банками

Сучасні фінансові відносини, що впливають на фінансову сферу, інтеграцію української економіки у світову фінансову систему та швидкий прогрес технологій у сфері платіжних операцій, супроводжуються рядом негативних явищ. Одним з таких негативних явищ є процес відмивання «брудних» коштів. Це відбувається через функціонування тіньового сектору економіки та вчинення різних злочинних дій, таких як торгівля наркотиками, людська торгівля, корупція та шахрайство, що створює можливість легалізувати незаконно отримані доходи за допомогою великих сум грошей, які циркулюють у цьому процесі.

На даний момент ключовим законодавчим документом, що встановлює норми та процедури фінансового моніторингу в Україні, є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [12]. Прийняття вказаного нормативного акту стало основою функціонування національної системи фінансового моніторингу, яка ґрунтується на діяльності певних установ, зокрема спеціально уповноваженого органу – Державної служби фінансового моніторингу України (вітчизняний

підрозділ фінансової розвідки), суб'єктів державного та первинного фінансового моніторингу.

Державна служба фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторинг України) – це центральний орган виконавчої влади з особливим статусом. Діяльність Держфінмоніторингу України координується за вказівкою Кабінету Міністрів України Міністерством фінансів України. Держфінмоніторинг України як національний підрозділ фінансової розвідки виконує функції та наділений повноваженнями, що характерні для такого типу установи. Основними завданнями та функціями Держфінмоніторинг України є збір, обробка та аналіз інформації про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу або є підозрілими у легалізації (відмиванні) доходів, або фінансуванні тероризму. За міжнародними стандартами Держфінмоніторинг України не можна віднести на до правоохоронних чи контролюючих органів. Проте як підрозділ фінансової розвідки Держфінмоніторинг України взаємодіє з фінансовим сектором та правоохоронними органами. Такий підрозділ фінансової розвідки відповідає моделі, яка використовується у понад 100 країнах світу і відома як «підрозділ фінансової розвідки адміністративного типу».

Швидкий розвиток світової фінансової системи та зростання числа банківських та інших фінансових установ створюють сприятливе середовище для діяльності злочинних груп. Головна причина полягає у тому, що операції з відмивання (легалізації) «тіньових» доходів найчастіше проводяться через банківські установи. Таким чином, банківська система використовується для приховування незаконно набутих коштів та здійснення інших фінансових операцій.

Саме тому, Національний банк України (далі – НБУ) та комерційні банки мають ключове значення у системі фінансового моніторингу. НБУ як центральний банк України є особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи

організації якого визначаються Конституцією України, Законом України «Про національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV та іншими законами України [19]. Банки та інші фінансові установи здійснюють фінансовий моніторинг для виявлення та аналізу фінансових операцій клієнтів [20].

НБУ формулює рекомендації для відповідних (ті, що є у його підпорядкування) суб'єктів первинного фінансового моніторингу (далі – СПФМ) задля уникнення та нейтралізації ризиків, пов'язаних із легалізацією отриманих у незаконний спосіб коштів. До прикладу, щодо фінансових операціях, що мають ознаки «фінансових пірамід», можуть враховуватися такі аспекти:

- співпраця між фізичними особами-підприємцями або благодійними організаціями, які є новачками на ринку або стосовно яких існують обґрунтовані підозри в банку, що їхні фінансові операції можуть мати ознаки фіктивності;

- постійне внесення готівкових коштів у значних сумах на рахунки вказаних клієнтів;

- регулярні безготівкові трансферти коштів на рахунки таких клієнтів від фізичних осіб;

- сталі безготівкові перекази коштів такими клієнтами на рахунки фізичних осіб з різними призначеннями платежів, що фактично можуть бути виплатою відсотків або так званим «кешбеком» (негайним або відстроченим поверненням частини коштів, витрачених на оплату товарів або послуг) [21].

Всі ці заходи націлені на зниження ризику легалізації незаконно отриманих коштів та інших фінансових проступків, що сприяє забезпеченню ефективного фінансового моніторингу та збереженню високого рівня фінансової безпеки держави та її економічного суверенітету [21].

Зазначимо, що Базельський комітет банківського нагляду підкреслює важливість того, щоб банки були в змозі успішно контролювати та зменшувати ризики, але це можливо лише за умови, що вони розуміють звичайні операції своїх клієнтів і, отже, можуть виявляти операції, які відхиляються від звичайних

схем розрахункової діяльності. Моніторинг повинен бути чутливим до потенційних ризиків. Необхідно впровадити системи для всіх рахунків в банках, які виявлятимуть незвичайні або підозрілі схеми діяльності. Це можна зробити, встановивши межі для певних класів або категорій рахунків. Особлива увага має бути приділена операціям, які виходять за встановлені межі. Певні види операцій повинні викликати підозру в банку, особливо якщо це операції, які не мають економічного чи комерційного сенсу, або в яких фігурують значні суми готівкових вкладень, які не відповідають звичайним та очікуваним операціям клієнта. Високий рівень активності на рахунку, який не узгоджується з його сальдо, може вказувати на потенційні спроби легалізації коштів шляхом використання цього рахунку. Приклади підозрілої діяльності можуть бути корисною інформацією для банків, тому їх варто включити до процедур або інструкцій, пов'язаних з боротьбою проти відмивання грошей [22].

Звернемо увагу на те, що відповідно до пункту 24 розділу III Положення про здійснення фінансового моніторингу банками, затвердженого рішенням Правління Національного банку України від 19.05.2020 року, № 65, внутрішні документи банку, які стосуються запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (далі – ПВК/ФТ), розробляються банком з урахуванням вимог, що передбачені законодавством України, що регулює цю сферу, а також нормативно-правовими актами Національного банку, Міністерства фінансів України, ухваленими для виконання вказаних законодавчих актів [16]. Крім того, враховуються рекомендації FATF, Базельського комітету з банківського нагляду, результати національної оцінки ризиків та особливості ризиків, що характерні для конкретного банку, рекомендації Національного банку, а також результати типологічних досліджень Спеціально уповноваженого органу (далі – СУО) [23].

Також у розділі III, пункті 26, згідно з Положенням про проведення фінансового моніторингу банками, прийнятого рішенням Правління Національного банку України від 19.05.2020 р. № 65, визначено, що внутрішні

документи банку, які стосуються питань ПВК/ФТ, повинні обов'язково включати процедуру, пов'язану із відмовою банку у встановленні (або підтримці) ділових відносин або відкритті рахунку (або обслуговуванні клієнта), включаючи такі заходи, як розірвання ділових відносин, закриття рахунку або відмова в здійсненні фінансової операції у випадках, передбачених Законом [16].

Додатково, згідно з пунктами 19 та 20 додатка 1 до Положення про проведення фінансового моніторингу банками, яке було затверджене рішенням Правління Національного банку України від 19.05.2020 року, банк має визначити необхідність сповіщення клієнта про суттєві зміни в його діяльності (або інші дані, що були надані клієнтом банку) у рамках укладених договорів про надання послуг. Крім цього, банк повинен встановити процедуру отримання необхідних даних та інформації від клієнта або його представника, включаючи внесення відповідних обов'язків у договори про надання послуг банку. Також, банку слід визначити умови в договорі про надання послуг право та порядок закриття рахунку клієнта банку за вимогою банку у випадках, передбачених у статті 15 Закону.

Відповідно до вимог законодавства України, у випадку, коли клієнт відмовляється від послуг та бажає закрити свій рахунок, включаючи ситуації, коли не надаються необхідні документи або інформація для відповідної перевірки клієнта, ця відмова повинна бути розглянута відповідно до статті 15 Закону з додержанням процедур, визначених внутрішніми документами, що стосуються питань ПВК/ФТ.

Отже, НБУ, як Центральний банк, приймає нормативно-правові акти у сфері ПВК/ФТ. Крім того, Національний банк України входить до складу системи суб'єктів державного фінансового моніторингу. Свої зусилля НБУ спрямовує на забезпечення національної безпеки та захист основних прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави.

Висновки до розділу 1

Центральною ланкою фінансово-кредитної системи будь-якої країни є її банківська система. Банки, як фінансові посередники, збирають вільні кошти та перетворюють їх у позичковий капітал. Це свідчить про те, що банківська система є фундаментом для економічного розвитку країни. У законодавчих документах відсутнє однозначне визначення терміну «банківська система». Дослідники також не мають єдності у своєму розумінні цього поняття. Існуючі визначення можна розділити на дві групи: розгляд банківської системи як сукупності банків і тлумачення «банківської системи» як сукупності не лише банківських установ, а й інших фінансових установ.

Банківські установи часто використовуються для процесів «відмивання» коштів, отриманих незаконно. Ефективним засобом протидії цим процесам є фінансовий моніторинг. В Україні основним нормативно-правовим актом, що регулює проведення фінансового моніторингу, є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». У науковій спільноті досі немає єдиного підходу до визначення поняття «фінансовий моніторинг». Одні вчені розглядають його як комплекс заходів для запобігання легалізації доходів, отриманих незаконно, інші – як важливу складову системи забезпечення економічної безпеки або як особливий метод фінансового контролю та нагляду.

Особливе місце в національній антилегалізаційній системі належить банківській системі. Банківська система представлена на обидвох рівнях системи фінансового моніторингу – НБУ виступає суб'єктом державного фінмоніторингу, водночас, банки є СПФМ.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ

2.1. Типові схеми залучення банків з метою відмивання коштів

Розповсюдження процесів глобалізації та зростання міжнародних потоків капіталу призвело до активізації організованої злочинності, яка стала міжнародною. Зароблені злочинними групами кошти використовуються як для особистого збагачення організаторів, так і для фінансування різних сфер їх діяльності, зокрема тероризм, який є найбільш загрозливим для суспільства.

Один з найбільш привабливих секторів економіки для відмивання коштів є банківська система, завдяки її різноманітності фінансових послуг та інструментів, широкій клієнтській базі та значному обсягу залучених коштів. Використання сучасних технологій віртуального банкінгу сприяє перетворенню системи незаконних операцій та підвищує рівень анонімності у таких операціях.

Банківський сектор активно розвивається як одна з найшвидше зростаючих галузей програмного забезпечення, включаючи розробку систем Р2Р-платежів. Міжособистісні електронні платіжні системи сьогодні відіграють провідну роль у сфері електронного фінансового бізнесу. З підвищенням числа різноманітних електронних платіжних послуг Р2Р на ринку зростає й кількість методів для проведення шахрайських операцій. Наразі вже було зафіксовано кілька випадків використання Р2Р-сервісів для відмивання «брудних грошей» та незаконного використання номерів крадених кредитних карток. Це заставляє провайдерів активно працювати над пошуком шляхів запобігання та виявлення фрауду.

Варто відзначити, що одним із часто вживаних методів надходження незаконних доходів за допомогою Р2Р-переказів є фішинг – сучасна форма онлайн-шахрайства, при якій злочинці отримують доступ до номерів банківських

карт, PIN-кодів, паролів для входу до інтернет-банкінгу та іншої конфіденційної інформації. Фішингові сайти – це підроблені веб-ресурси, що практично не відрізнити від «оригінальних». Серед них можуть бути сторінки, що імітують банки, платіжні системи, інтернет-магазини або будь-які інші сервіси, які вимагають введення реквізитів банківської картки [20].

Злочинці шукають шляхи відмивання коштів у сфері краудінвестування. Наприклад, платформи для спільного фінансування акцій можуть бути використані для легалізації грошей за допомогою щонайменше двох методів. Один із них полягає в тому, що продавець незаконних товарів, таких як наркотики чи незареєстрована зброя, може створити фіктивну компанію та продавати її акції на краудфандинговій платформі. Внаслідок цього клієнти можуть законно придбати акції неіснуючої організації через платформу. Таким чином, дистриб'ютори отримують електронні кошти, а не готівку, і можуть об'єднати кілька платежів в один потік капіталу [20].

У вітчизняній сфері злочинці застосовують різноманітні стратегії та моделі для відмивання коштів. Національний банк України, що є суб'єктом державного фінансового моніторингу, постійно здійснює нагляд за діяльністю як банківських, так і небанківських фінансових установ. Основною метою НБУ в області фінансового моніторингу є виявлення типових схем відмивання коштів, припинення таких операцій та розробка передбачуваних заходів для запобігання використанню банківських установ у цілях легалізації. Набутий Національним банком України досвід антилегалізаційних заходів дозволив виявити різноманітні шаблони відмивання коштів через використання банківських установ.

Схема відмивання коштів «Вивезення капіталу за межі України»

Вітчизняні компанії укладають угоди з іноземними партнерами на експорт української продукції (див. рис. 2.1). Угода передбачає розрахунки у доларах США. Один із учасників угоди вносить зміни, що стосуються валюти

розрахунків, наприклад, на польський злотий, та встановлює курс, який в 10 разів нижчий за ринковий. Іншими словами, замість суми, вказаної в угоді, на рахунки в Україні надходить сума, що в 10 разів менша за очікувану. Така стратегія дозволяє вивозити гроші за межі України, зменшує обсяги валютних коштів, що входять до країни, зменшує пропозицію валюти та впливає на курс гривні!

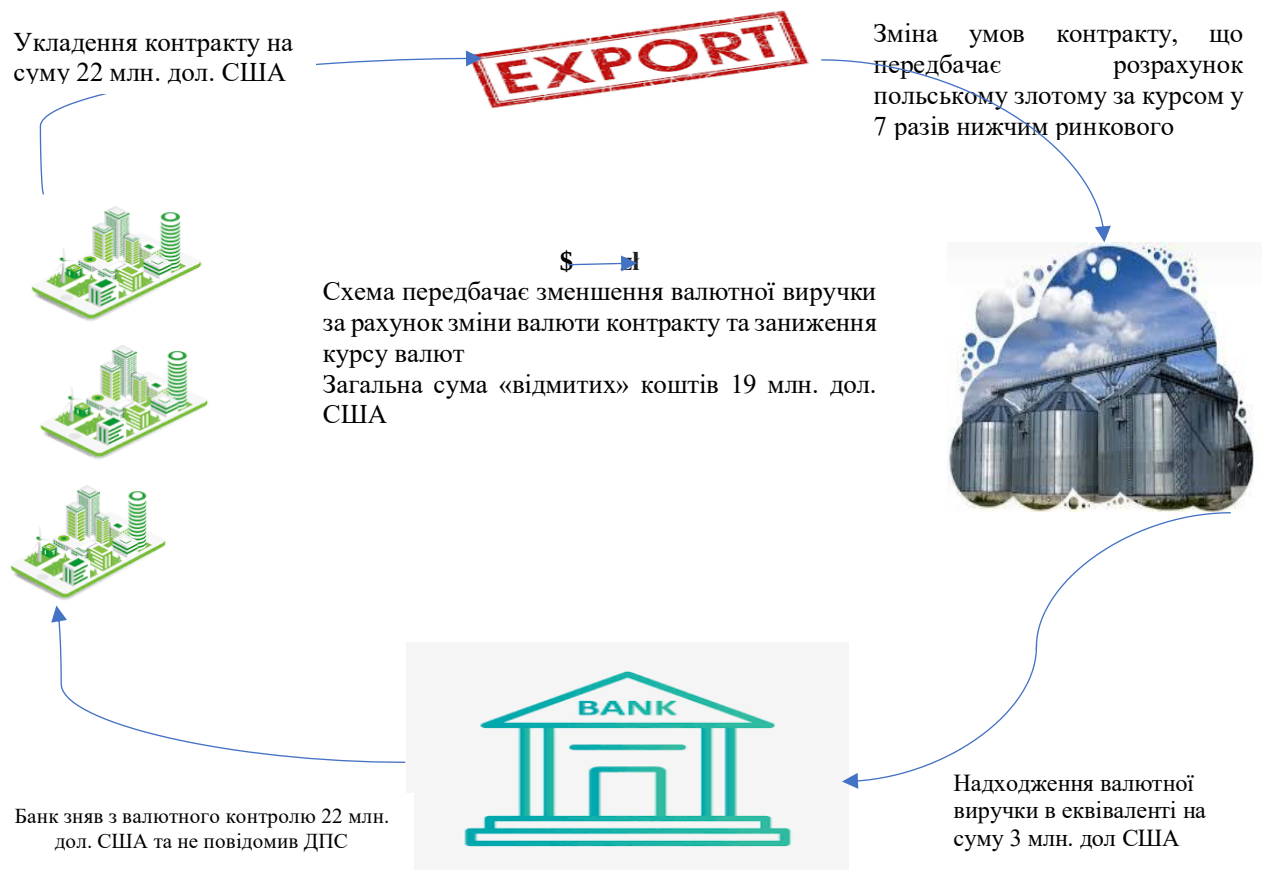

Рис. 2.1. Схема відмивання коштів «Вивезення капіталу за межі України»

Джерело: складено автором за даними [20]

Схема відмивання коштів «Переведення коштів у готівку»

Група осіб, які працюють на підприємстві, витягли кошти у сумі 111 млн. грн. з рахунку для здійснення відряджень. Серед них лише 9 осіб були уповноважені на перебування у відрядженні (див. рис. 2.2). Вказану суму перераховано у вигляді оплати за виконанні будівельні роботи та надані маркетингові послуги на розрахункові рахунки двох підприємств. Доцільно зазначити, що ці підприємства не мали ліцензії на виконання будівельних робіт.

Особи, які були зазначені як отримувачі коштів, не мали офіційних трудових зв'язків із цими підприємствами. Хоча готівкові операції були проведені відповідно до закону, але мета їх проведення не була законною.

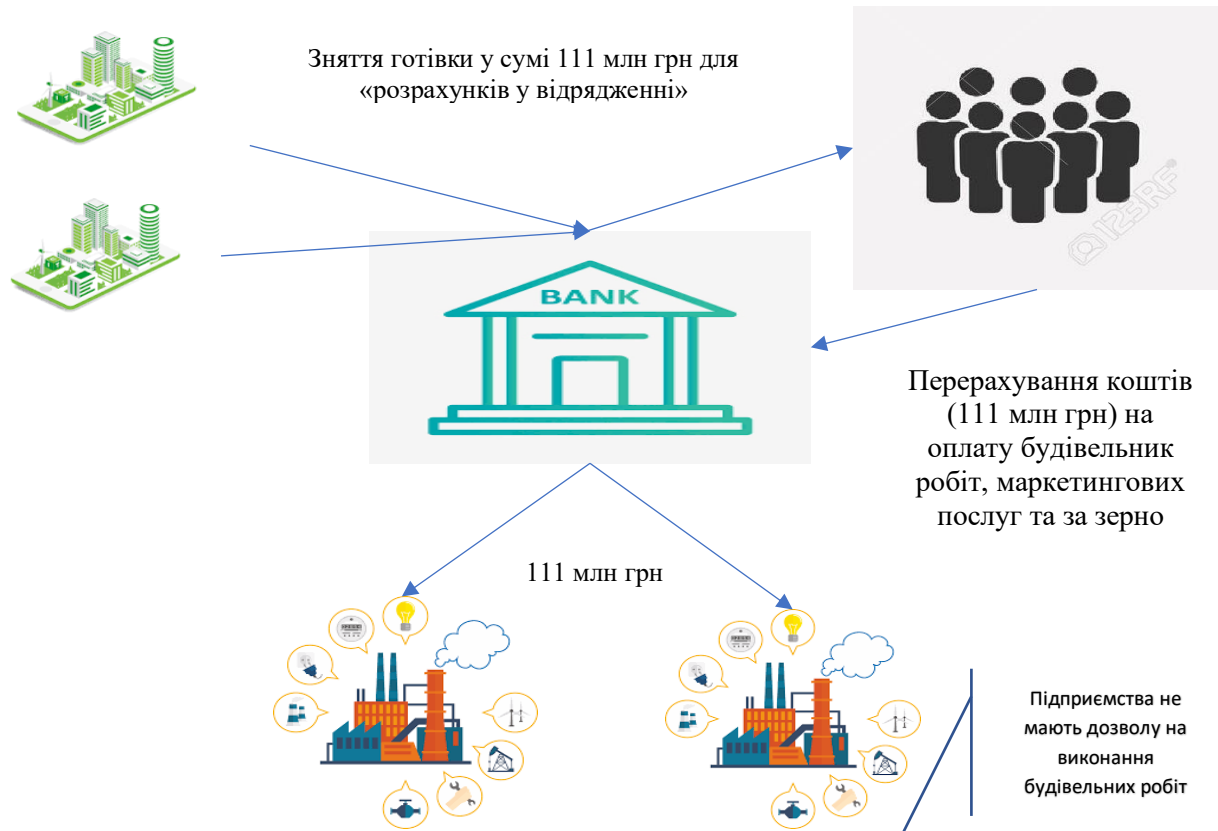

Рис. 2.2. Схема відмивання коштів «Переведення коштів у готівку»

Джерело: складено автором за даними [20]

Корупційна схема відмивання коштів

Суть схеми відмивання грошей полягає в тому, що державні кошти виводяться через проведення тендерних закупівель на користь третіх осіб (див. рис. 2.3). Державне підприємство оголошує тендер на закупівлю обладнання загальною сумою 51 млн грн. Частина цих коштів витрачається на придбання обладнання, а значна частина була виведена у готівковій формі директором і головним бухгалтером як фінансова допомога та позика. Підприємства, які брали участь у тендері, є фігурантами кримінальних справ, пов'язаних із фіктивною діяльністю таких підприємств. Перерахування коштів філії держпідприємства на

користь юридичних осіб, які є фігурантами кримінальних справ, а також перерахування грошових коштів у великих розмірах у готівковій формі є ознаками, що повинні були спричинити призупинення банком таких операцій та повідомлення про них Спеціально уповноваженому органу.

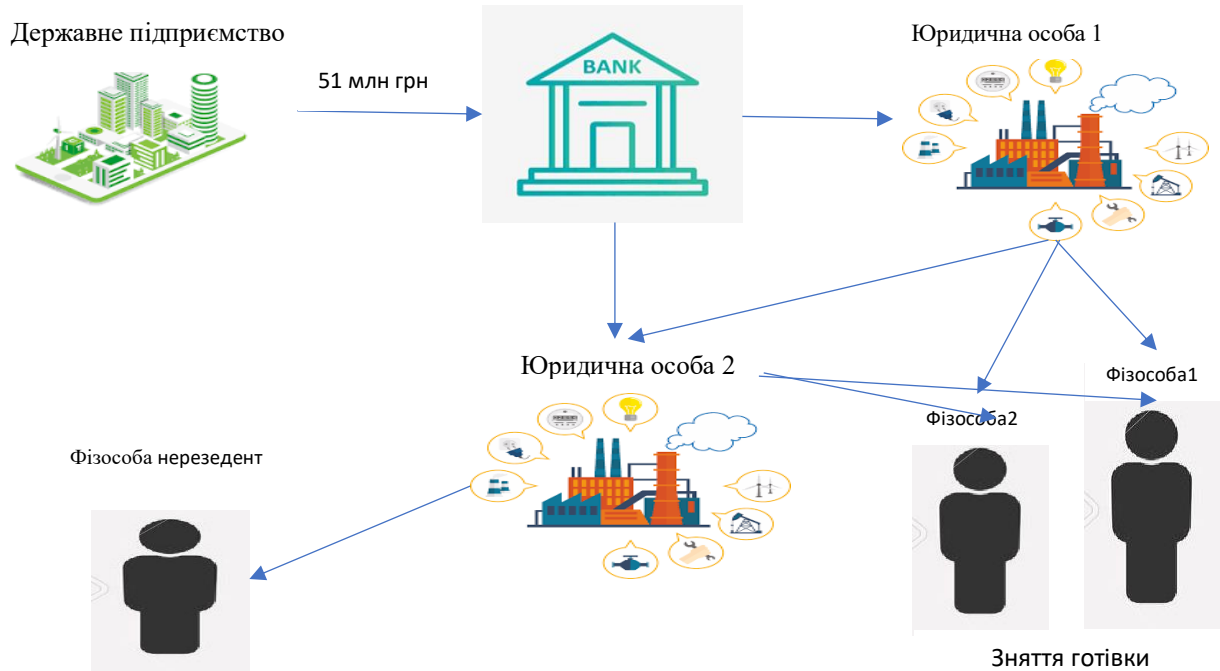

Рис. 2.3. Корупційна схема відмивання грошей

Джерело: сформовано автором за даними [20]

Схема відмивання коштів «Формування фіктивного доходу від реалізації цінних паперів»

В Україні існує система електронного декларування доходів для різних категорій осіб. Декларанти мають зобов'язання представити інформацію про джерела походження отриманих коштів. Для «створення» штучного доходу фізичні особи здійснюють угоди через професійних посередників (див. рис. 2.4). Суть цієї схеми полягає в купівлі-продажі цінних паперів протягом короткого періоду, який дозволяє «створити» значні доходи. Банк видав позики на загальну суму 81 млн грн компаніям, які придбали цінні папери в інших компаній. Після цього вони надали фінансову допомогу фізичним особам, які також придбали

цінні папери. Після реалізації цінних паперів фізичні особи можуть відображати отримані доходи від продажу цінних паперів. Ці операції проводилися циклічно: протягом дня було придбано цінні папери на загальну суму 300 млн грн, хоча початкова сума позики становила лише 81 млн грн, оскільки такі операції повторювалися сім разів.

Операції відбуваються упродовж 1 дня

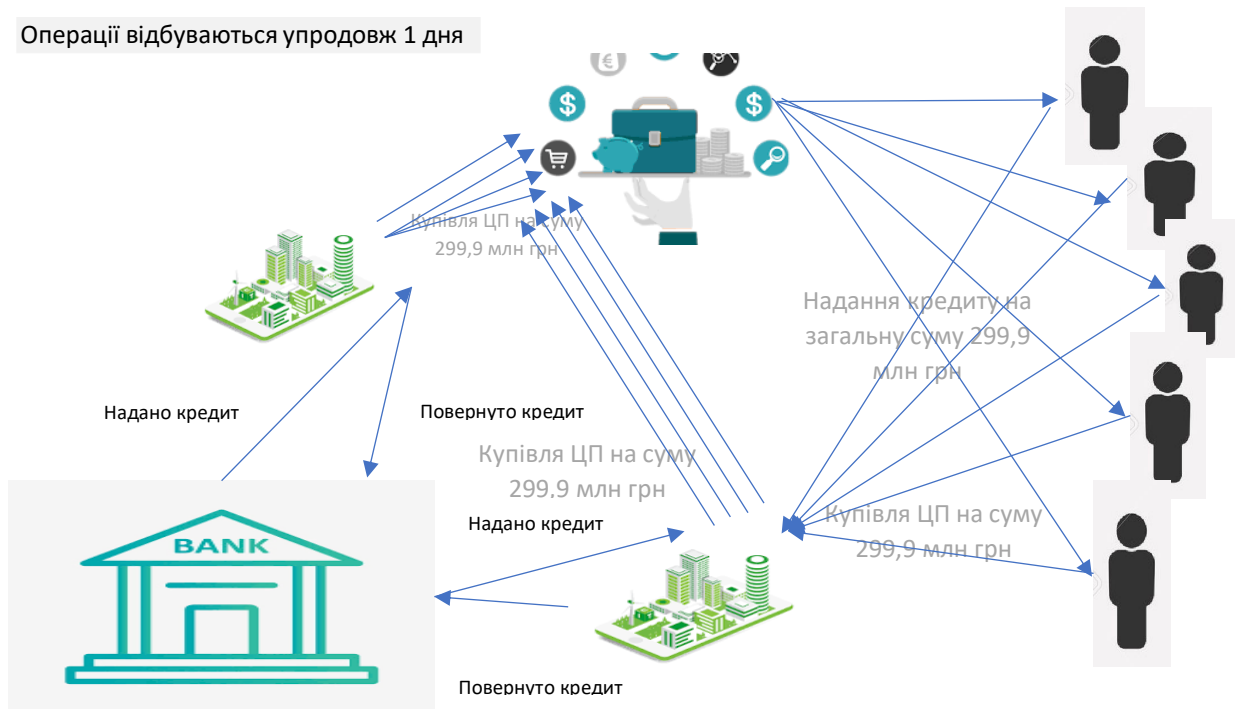

Рис. 2.4. Схема відмивання коштів «Формування фіктивного доходу від реалізації цінних паперів»

Джерело: складено автором за даними [20]

Схема відмивання коштів із використанням готівки

Суть цієї схеми полягає в намаганні приховати факт відмивання коштів шляхом здійснення видимої закупівлі великих обсягів вторинної сировини. Велика кількість підприємств (23 компанії) проводили оплату через банківські установи за закупівлю сировини на загальну суму 3,9 мільярда гривень, що, насправді, не відповідає дійсності, оскільки сумарна маса металобрухту становить лише 612 тисяч тон. Готівкові кошти були отримані фізичними особами, серед яких були особи з кримінальним минулим, публічні діячі, і навіть

відома співачка. Виявлення злочинної схеми стало можливим завдяки очевидним показникам підробки первинних документів – в квитанціях зазначалися різні фізичні особи з однаковими номерами карток, і підписи однієї особи в різних платіжних документах суттєво відрізнялися. І як фізичні, так і юридичні особи, які брали участь у «закупівлі» вторинної сировини та отримували готівку, були клієнтами одного і того ж банку, що дало змогу викрити схему відмивання коштів.

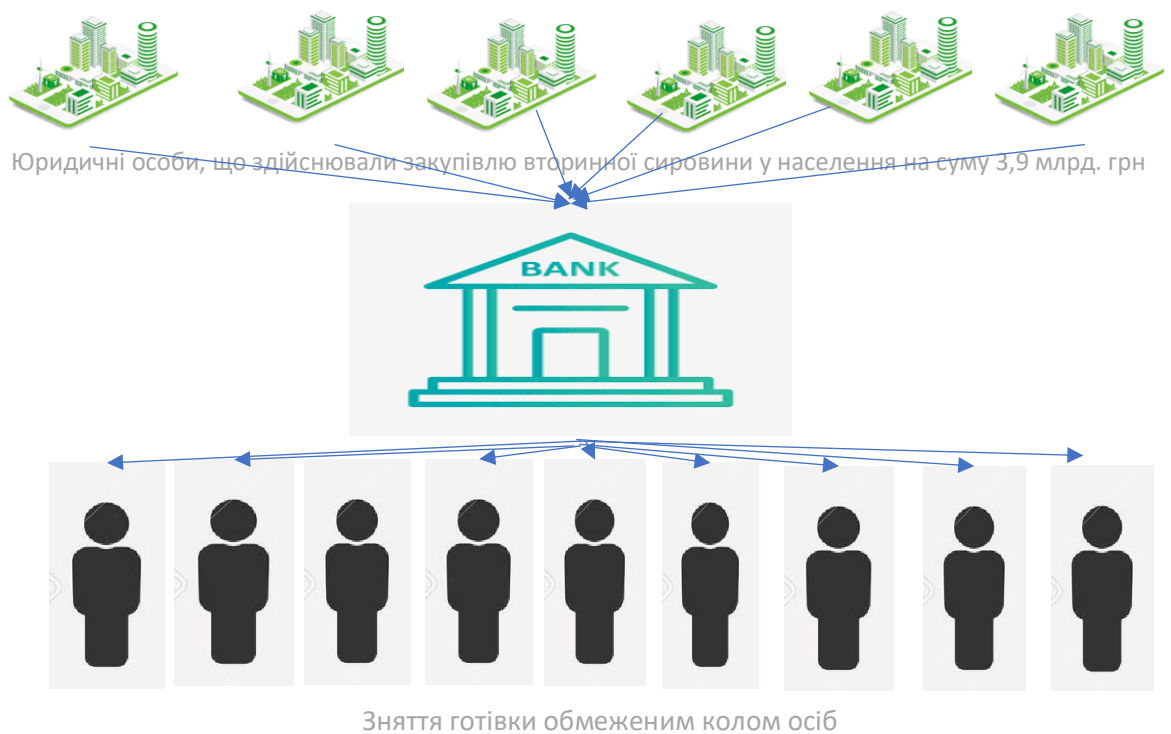

Рис. 2.5. Схема відмивання коштів із використанням готівки

Джерело: складено автором за даними [20]

Банки традиційно використовуються для відмивання грошей. Ми пропонуємо впровадити систему оприлюднення інформації про виявлені схеми відмивання в Україні та розробити комплекс заходів для запобігання таким схемам і оприлюднення типових сценаріїв при їх виявленні на рівні фінансових установ. Ми рекомендуємо створити унікальну базу даних про учасників легалізаційних схем, яка буде містити інформацію про осіб, що беруть участь у легалізаційних злочинах, та узагальнені параметри таких операцій. Інформація з

цієї бази має бути доступна для фінансових установ, правоохоронних органів та інших зацікавлених осіб.

2.2. Оцінка результативності протидії відмиванню коштів банківською системою

У сучасних умовах, фінансовий моніторинг став нормою для всієї банківської сфери та діяльності комерційних банків. У багатьох країнах відомо, що клієнти банків можуть використовувати свої банківські рахунки для легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. У контексті сучасних соціально-економічних реформ у нашому суспільстві, банки відіграють важливу роль у забезпеченні стабільного функціонування грошово-кредитної системи та всього економічного комплексу країни. Проте, при відсутності ефективного механізму контролю та захисту від злочинних втручань, а також через несповна розробленість фінансового та банківського законодавства, можливе використання банківського сектору для легалізації злочинних доходів.

Поточний стан банківської системи України свідчить про зростання кількості злочинних діянь у цій галузі. З метою особистого збагачення працівники банківських установ допомагають у використанні коштів не за призначенням шахраям у фінансових схемах. Вони активно беруть участь у процесі легалізації незаконних коштів, сприяють їх вивезенню за кордон, що в результаті спричиняє загострення економічної кризи в країні. Іноді самі працівники банківських установ можуть бути ініціаторами такої діяльності з метою відмивання коштів незаконного походження. Варто зазначити, що спостерігається значне зростання інтересу злочинців до банківських операцій, що, в основному, пов'язано з їхнім бажанням наблизитися до грошей, отримати контроль над ними та впливати на ці процеси незаконними засобами.

Узагальнено, банківська сфера України активно використовує сучасні цифрові технології та Інтернет. Оскільки Інтернет-банкінг охоплює операції з грошовими переказами, цей сектор стає предметом зростаючого інтересу злочинців. Це включає незаконне здобуття коштів з банківських рахунків, шахрайство з використанням платіжних карток, зловживання Інтернет-банкінгом для корисливих цілей, комп'ютерні віруси, техніки спаму та інші кіберзлочини та злочинні дії, пов'язані з використанням інформаційних технологій. Згідно з експертами, річний збиток від кіберзлочинів перевищує 100 мільярдів доларів США.

Отже, одним із ключових завдань банків є забезпечення ефективної діяльності служб фінансового моніторингу. Під час моніторингу служби повинні акцентувати увагу на таких важливих аспектах: виявлення осіб, що сприяють вчиненню злочинів; встановлення основних методів та можливих схем відмивання та розкрадання грошей; розвиток тісного співробітництва з регулятором та спеціалізованими органами.

У банківському секторі є особливості формування системи фінансового моніторингу, які включають наступне: різні рівні моніторингу. У цьому контексті важливим є фінансовий моніторинг, який проводять банки, які є найбільшими фінансовими посередниками в країні. Згідно з чинним антилегалізаційним законодавством, банківські установи повинні зареєструватися у Спеціалізованому органі як суб'єкти первинного фінансового моніторингу. Станом на 1 січня 2023 року у Державній службі фінансового моніторингу України було зареєстровано 13030 суб'єктів первинного фінансового моніторингу, включаючи 2034 їхні відокремлені підрозділи.

Відповідно до вимог законодавства, суб'єкти, які здійснюють первинний фінансовий моніторинг, повинні надсилати Державній службі фінансового моніторингу інформацію про фінансові операції, які перевищують встановлені порогові значення, а також повідомлення про фінансові операції, стосовно яких

виникають підозри. Загалом, з початку функціонування інформаційної служби Державної служби фінансового моніторингу було отримано та оброблено 56 426 547 повідомлень про фінансові операції, які підлягали фінансовому моніторингу. Протягом 2022 року до інформаційної служби Державної служби фінансового моніторингу надійшло 1 181 675 повідомлень.

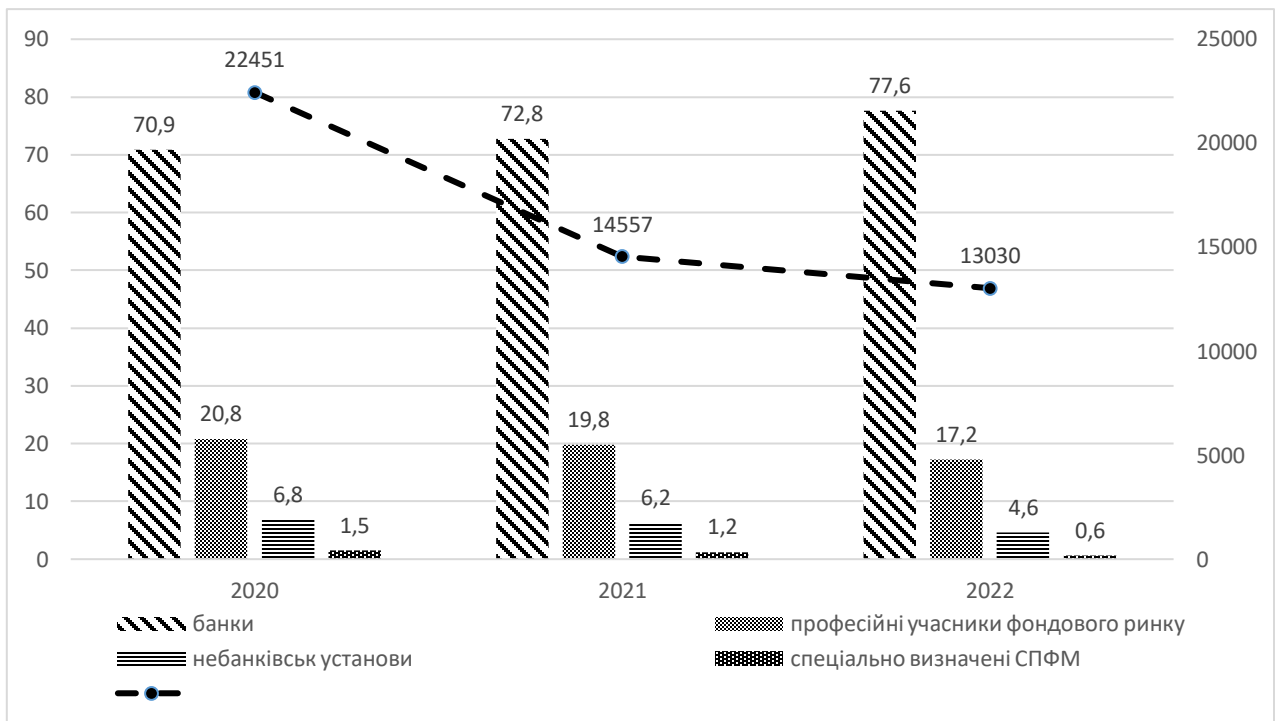

Рис. 2.6. Кількість та питома вага суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що перебувають на обліку у Держфінмоніторингу України, упродовж 2020-2022 рр., од. та %

Джерело: складено автором за [24-26]

Починаючи з 29 квітня 2020 року (з моменту набрання чинності Закону про фінмоніторинг в новій редакції), помічається збільшення відсотка підозрілих фінансових операцій в загальній кількості повідомлень та одночасне зменшення відсотка граничних (порогових) фінансових операцій у загальній кількості звітів, які були представлені суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Важливо відзначити, що в 2022 році Держфінмоніторингом було зареєстровано 1 181 675 повідомлень про фінансові операції, що на 75% менше, ніж у 2020 році.

Зменшення кількості інформаційних повідомлень, надісланих Держфінмоніторингу від суб'єктів первинного фінансового моніторингу, є наслідком змін у вимогах антилегалізаційного законодавства, зокрема, збільшення порогової суми для визначення фінансових операцій з ознаками фінансового моніторингу.

Слід зауважити, що найчастіше повідомлення стосуються фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу. Це свідчить про велику важливість дослідження процедур фінансового моніторингу, які здійснюються банками.

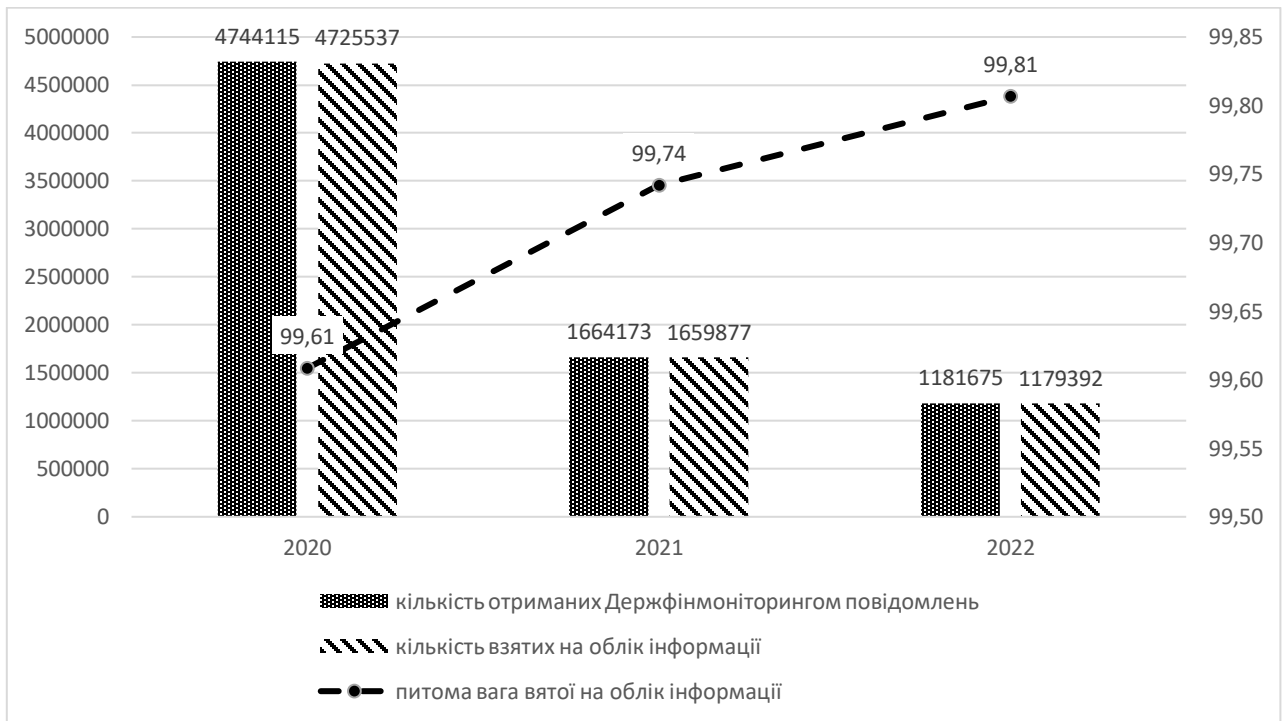

Рис. 2.7. Кількість отриманих повідомлень, взятої на облік інформації та питома вага інформації у загальній кількості повідомлень Держфінмоніторингом України упродовж 2020-2022 рр., од. та %

Джерело: складено автором за [24-26]

Банківські установи надсилають більшість звітів про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу. Протягом 2022 року банки надіслали звіти про 99,55% від усіх повідомлень про фінансові операції (див. рис. 2.8).

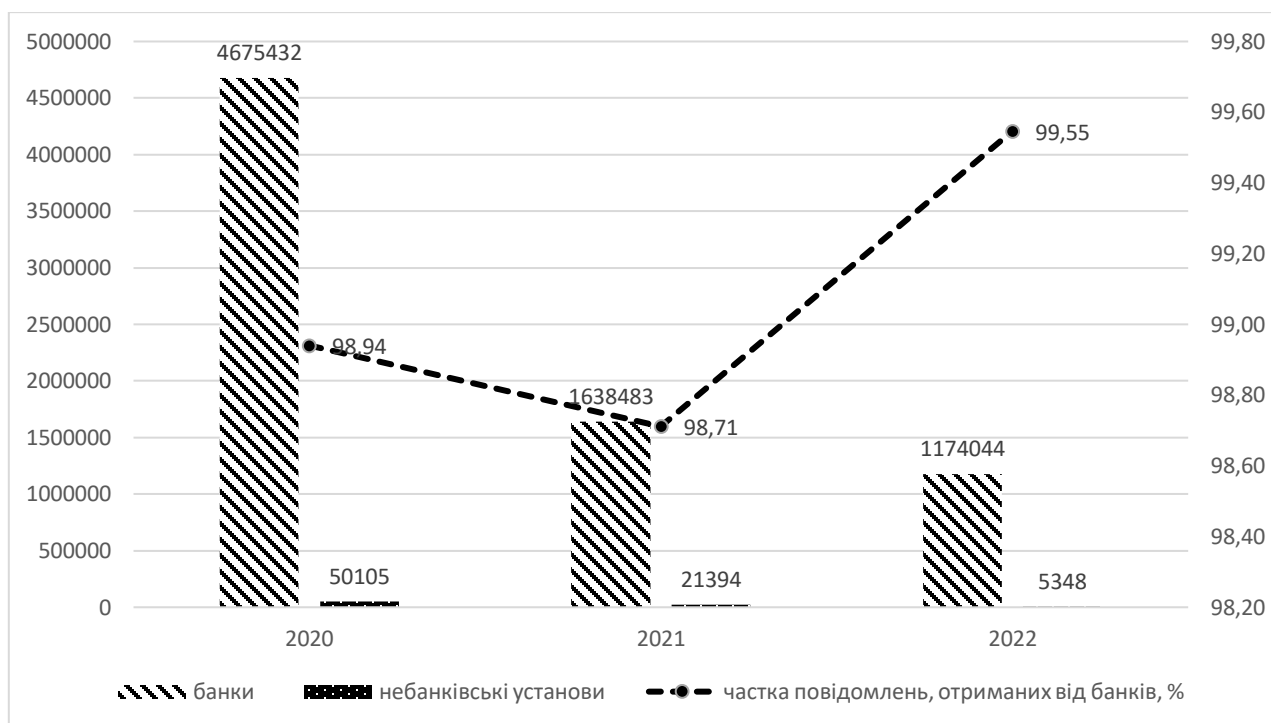

Рис. 2.8. Кількість та питома вага повідомлень, отриманих Держфінмоніторингом України від банків та небанківських установ, упродовж 2020-2022 рр., од. та %

Джерело: складено автором за [24-26]

Нагляд за діяльністю банків у сфері ВПК/ФТ – повноваження Національного банку України. Згідно зі статтею 18 Закону, контроль та нагляд у сфері запобігання легалізації «брудних» коштів здійснюється Державною службою фінансового моніторингу України. Відповідні служби здійснюють контроль за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу шляхом проведення регулярних і позапланових перевірок, включаючи виїзні. У рамках своїх наглядових обов'язків Національний банк України бере на себе функції, такі як участь у розробці нормативно-правового обґрунтування та створення спеціалізованого відділу для регулювання та нагляду в цій сфері, а також проведення оглядів управління. Згідно з пунктом 18 статті 18 Закону, встановлено ознаки банківського нагляду над банками, які вважаються неплатоспроможними. Нагляд за діяльністю таких банків у сфері запобігання

легалізації здійснює Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який встановлює специфічні вимоги для виконання неплатоспроможними банками законодавства у цій галузі. Згідно з чинним законодавством, нагляд за суб'єктами первинного фінансового моніторингу здійснюється через два основних напрями: нагляд та проведення незалежних аудитів. Специфічні процедури нагляду Національного банку України в цій сфері включають такі етапи: виїзні перевірки (планові та надзвичайні), внутрішні перевірки та проведення незалежних аудитів.

Варто зазначити, що нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу реалізується через процедури нагляду, які здійснюються державними установами, що мають контроль над відповідними суб'єктами. Цей контроль відбувається відповідно до законодавчих нормативних актів, а також за допомогою незалежних аудитів суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Протягом 2022 року Національний банк України провів п'ять позапланових виїзних перевірок і 91 безвиїзну перевірку (рис. 2.9).

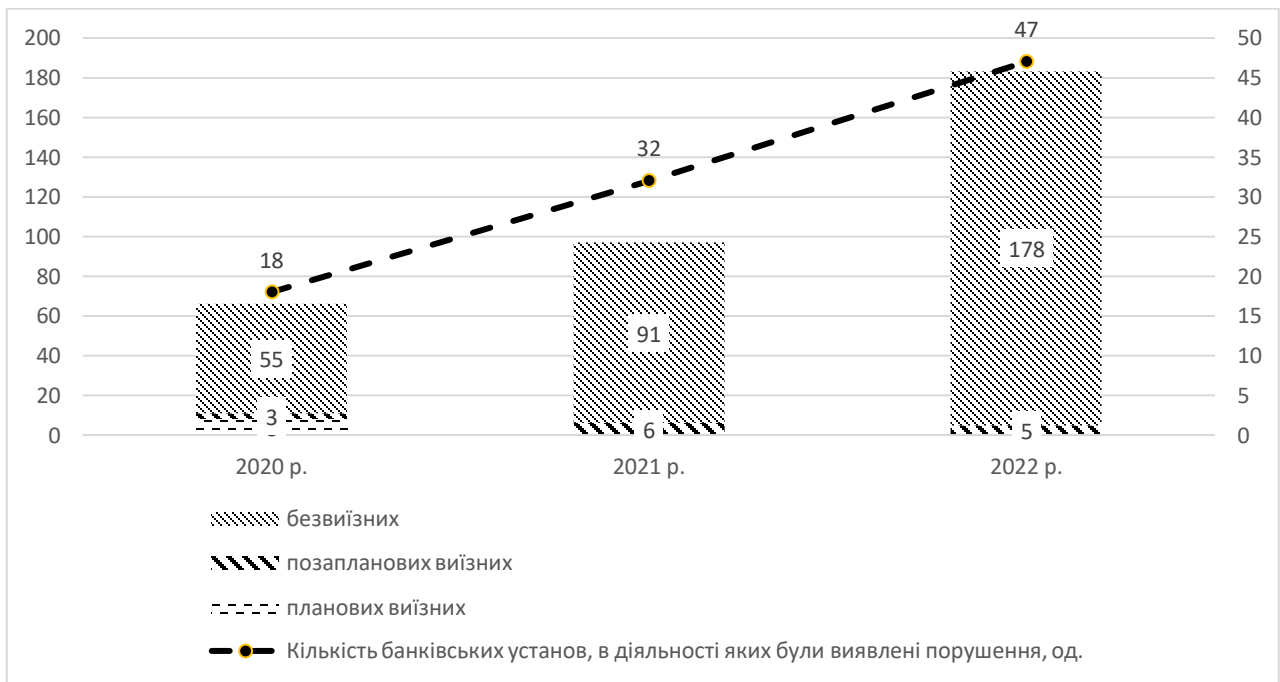

Рис. 2.9. Види перевірок та кількість банків, у яких виявлені порушення за їх результатами, упродовж 2020-2022 рр., од.

Джерело: складено автором за [27]

Незалежний аудит не лише сприяє належному захисту суб'єктів первинного фінансового моніторингу від адміністративних санкцій та ухилення від кримінальної відповідальності, але й може бути обґрунтованою підставою для проведення нагляду над об'єктом, виявлення та реєстрації порушень антилегалізаційного законодавства.

Відповідно до статей 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та 32 Закону про фінмоніторинг вказано, що Національний банк України може застосовувати різноманітні заходи впливу до комерційних банків та філій іноземних комерційних банків в залежності від виявлених порушень. Ці заходи можуть включати накладення штрафів та видачу письмових попереджень.

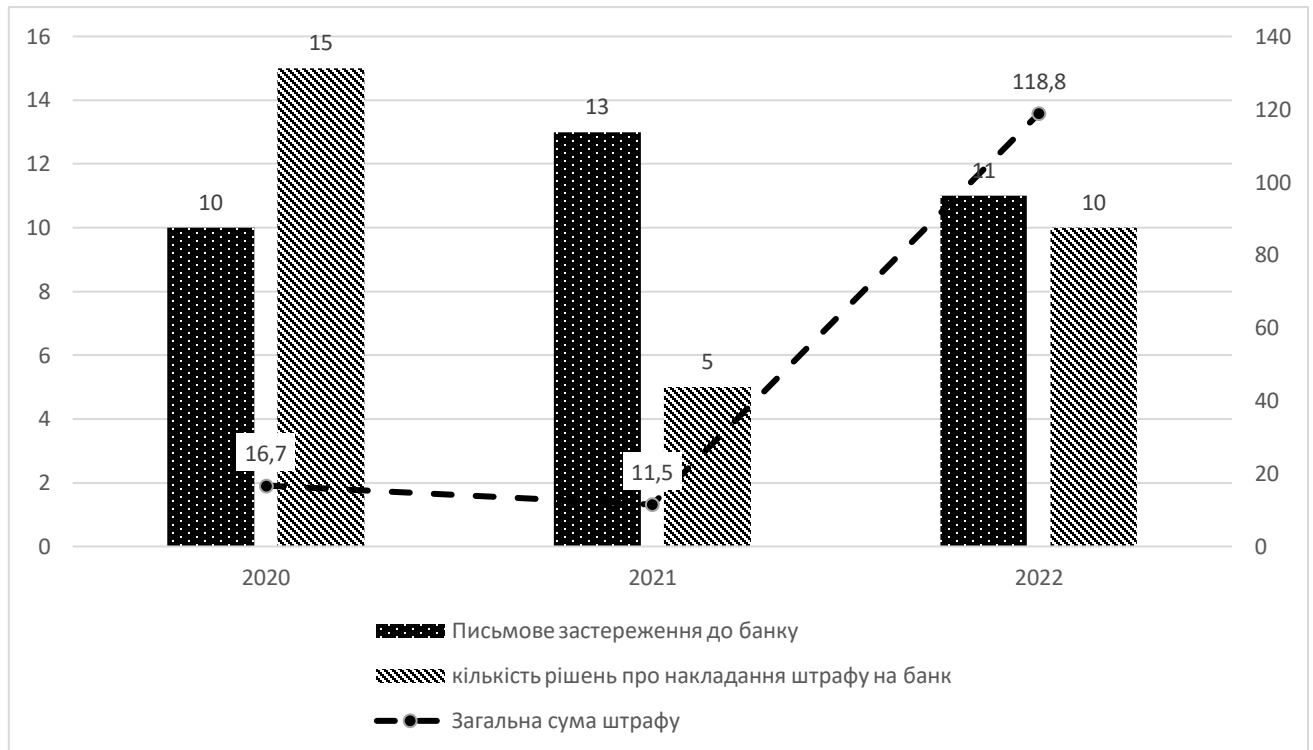

Рис. 2.10. Види заходів впливу, застосованих НБУ щодо банків, та суми штрафів упродовж 2020-2022 рр., од. та млн. грн.

Джерело: складено автором за [27]

Інформація про заходи впливу, що застосовувались до банків та небанківських установ, регулярно публікується на офіційному веб-сайті Національного банку України у формі офіційних прес-релізів. Ця інформація

включає назву конкретного банку або небанківської установи, опис заходів впливу та короткий огляд виявлених порушень і причин застосування цих заходів. У разі подання скарги до суду, відповідні рішення про застосування заходів впливу також публікуються разом із відомостями про скаргу та її результати.

Таким чином, Національний банк України, який відповідає за банківське регулювання та нагляд, діє як суб'єкт державного фінансового моніторингу. Він розробляє нормативні акти та методичні рекомендації з організації фінансового моніторингу для відповідних суб'єктів, проводить перевірки щодо дотримання норм антилегалізаційного законодавства банками та застосовує дисциплінарні заходи. Банки, як суб'єкти первинного фінансового моніторингу відповідають за належну організацію внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ, здійснюють належну перевірку клієнтів, виявляють «порогові» та підозрілі фінансові операції, інформують Державну службу фінансового моніторингу України.

Висновки до розділу 2

Аналіз типових схем відмивання коштів із залученням банківських установ показав, що банки можуть бути залучені до легалізаційних процесів проти своєї волі. Серед найпоширеніших схем відмивання коштів можна назвати такі: переведення коштів у готівку, вивезення капіталу за межі України, корупційна схема відмивання коштів, схема відмивання коштів із використанням готівки. З наведених схем випливає, що банки, в основному. Були використані клієнтами з метою відмивання коштів, а не виступали ініціаторами легалізаційних операцій.

Як суб'єкти первинного фінансового моніторингу, банки зобов'язані забезпечити належну організацію внутрішньої системи протидії відмиванню коштів, призначити відповідального працівника, вибудовувати три лінії захисту, здійснювати належну перевірку клієнтів, їх ідентифікацію та верифікацію

клієнтів, своєчасно інформувати Державну службу фінансового моніторингу України про «порогові» та підозрілі фінансові операції.

Аналіз отриманих Держфінмоніторингом України повідомлень про фінансові операції свідчить, що понад 99% від отриманих повідомлень становлять повідомлення, надіслані комерційними банками. Прийняття Закону про фінмоніторинг у новій редакції затверджує підняття порогових сум операцій, що підлягають фінансовому моніторингу. Цей факт став причиною скорочення числа отриманих Держфінмоніторингом України повідомлень та зміни їх структури на користь підозрілих фінансових операцій. Зменшенню кількості надісланих повідомлень про фінансові операції сприяло і запровадження у практику діяльності банків ризик-орієнтованого підходу. Ризик-орієнтований підхід дає можливість банкам приділять більше уваги саме тим клієнтам та їх операціям, що мають вищий ступінь легалізаційного ризику.

Важлива роль у забезпеченні ефективного фінансового моніторингу належить Національному банку України. Центральний банк, як суб'єкт державного фінансового моніторингу, розробляє нормативні акти для відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу, проводить аналіз та нагляд за банками та іншими фінансовими установами у сфері ПВК/ФТ, а також проводить незалежний аудит. Проведений аналіз діяльності НБУ як суб'єкта державного фінансового моніторингу показав, що протягом періоду 2018-2022 років Національний банк України провів 521 перевірку банківських установ, за результатами яких було надано 70 письмових застережень банкам та прийнято 63 рішення щодо накладення штрафів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ

3.1. Досвід антилегалізаційної діяльності провідних банків США та його імплементація в Україні

Зростання рівня злочинності та активізація тероризму призводить до посилення процесів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування терористичної діяльності. Інструментом захисту від цієї загрози є фінансовий моніторинг. Оскільки економіка Сполучених Штатів Америки є найбільшою в світі за обсягом, обсяг злочинної діяльності у сфері відмивання грошей у цій країні є масштабним і здійснюється за допомогою новітніх методів. США першими зіткнулися з проблемою відмивання грошей та запровадили ефективну систему фінансового моніторингу для боротьби з організованою злочинністю у сегменті боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Головним координуючим елементом системи фінансового моніторингу будь-якої країни є підрозділ фінансової розвідки. Цей підрозділ у США має логіку роботи, яка має багато спільного з українським підрозділом фінансової розвідки – Державною службою фінансового моніторингу України. Тому досвід США щодо протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму є однозначно корисним для використання в системі фінансового моніторингу України.

Підрозділ фінансової розвідки США FinCEN виконує роль урядового національного центру, який отримує та аналізує звіти про підозрілі операції та іншу інформацію, пов'язану з відмиванням грошей, пов'язаними предикатними злочинами та фінансуванням тероризму, і поширює результати свого аналізу

компетентним органам. FinCEN отримує інформацію від суб'єктів звітності відповідно до Закону про банківську таємницю та співпрацює з іноземними підрозділами фінансової розвідки та правоохоронними органами (національними та іноземними), серед іншого, для виявлення та запобігання фінансовим злочинам. FinCEN є членом Емонтської групи, яка є глобальною мережею ПФР, яка обмінюється даними фінансової розвідки та іншою інформацією для боротьби з відмиванням грошей, пов'язаною злочинністю та фінансуванням тероризму [28, с. 1].

FinCEN як і Держфінмоніторинг України належать до адміністративного типу підрозділів фінансової розвідки. Основними нормативними документами, що регулюють систему фінансового моніторингу в США, є Закон про звітність про валюту та іноземні операції 1970 р., Закон США PATRIOT 2001 р. та Закон про боротьбу з відмиванням грошей 2020 р. Акт про звітність про валюту та іноземні операції 1970 р. – законодавча база, яку зазвичай називають «Законом про банківську таємницю» – вимагає від фінансових установ сприяти державним установам США у справі виявлення та запобігання відмиванню грошей. Патріотичний акт США суттєво вплинув на «Закон про банківську таємницю», розширивши сферу його дії та додавши до нього нові правові вимоги.

Основним елементом інформації, яка надходить до FinCEN від суб'єктів первинного фінансового моніторингу, є заповнені Повідомлення про підозрілу діяльність (далі – Повідомлення). Певні фінансові установи зобов'язані подавати Повідомлення для певної діяльності. Наприклад, банки зобов'язані подавати Повідомлення у таких випадках:

- Трансакції, здійснені банком, у банку чи через нього, на загальну суму 5000 доларів США або більше, якщо банк знає, підозрює або має підстави підозрювати, що транзакція:

- ✓ Включає потенційне відмивання грошей або іншу незаконну діяльність (наприклад, фінансування тероризму).

- ✓ Розроблено для ухилення від BSA або його виконавчих положень.
- ✓ Не має ділової чи очевидної законної мети або не є типом транзакції, в якій зазвичай очікується участь конкретного клієнта, і банку не відомо про розумне пояснення транзакції після вивчення наявних фактів, включаючи історію та можливу мету правочину [29, с. 7].

Характеристика, яка якісно відрізняє Патріотичний акт США від подібних правових актів в Україні, міститься в розділі 314(b). Норми FinCEN відповідно до розділу 314(b) дозволяють фінансовим установам, після повідомлення FinCEN, обмінюватися інформацією одна з одною, щоб ідентифікувати та повідомляти уряду США про діяльність, яка може спричинити ризик відмивання грошей або терористичну діяльність. Такий обмін інформацією вільний від кримінальної відповідальності, якщо фінансові установи подають взаємне повідомлення FinCEN щодо цілей такої взаємодії у сфері ПВК/ФТ. Ще однією умовою такої взаємодії є те, що обидві фінансові установи мають бути зареєстровані в безпечній системі обміну інформацією FinCEN (далі – SISS). Крім того, відповідно до цього пункту закону, подібне право мають і асоціації фінансових установ.

Зокрема, фінансові установи або асоціації фінансових установ, які обмінюються інформацією в рамках безпечної гавані, встановленої розділом 314(b), можуть ділитися інформацією, що стосується діяльності, яка, на думку фінансової установи або асоціації, може включати можливе фінансування тероризму або відмивання грошей. Це може статися, наприклад, коли фінансова установа чи асоціація надає інформацію про конкретні операції, пов'язані з доходами від однієї чи кількох визначених протиправних дій. Однак, щоб покладатися на безпечну гавань розділу 314(b), фінансовій установі чи асоціації фінансових установ не обов'язково мати конкретну інформацію, яка вказує на те, що діяльність, щодо якої вона пропонує обмінюватися інформацією, безпосередньо стосується злочинних доходів або операцій, пов'язаних з

доходами від відмивання грошей. Крім того, фінансова установа чи асоціація не повинні дійти остаточного висновку про те, що діяльність є підозрілою. Натомість достатньо, щоб фінансова установа або асоціація мала розумні підстави вважати, що надана інформація стосується діяльності, яка може включати ризик відмивання грошей або терористичну діяльність. Таким чином, фінансова установа або асоціація може ділитися інформацією відповідно до Розділу 314(b) про безпечну гавань щодо діяльності, яка, на її думку, може бути пов'язана з відмиванням грошей або терористичною діяльністю, навіть якщо фінансова установа або асоціація не може визначити конкретні суми протиправних доходів, які відмиваються [30, с. 3-4].

Ще однією важливою відмінністю системи фінансового моніторингу в США порівняно з Україною є можливість спільного подання звітів про підозрілу діяльність до підрозділу фінансової розвідки. Правила FinCEN щодо Повідомлень дозволяють фінансовим установам подавати спільні Повідомлення. Коли фінансові установи виявляють підозрілу діяльність через співпрацю відповідно до Розділу 314(b), вони можуть розглянути, чи буде спільне Повідомлення найефективнішим способом надання корисної інформації правоохоронним органам. Звичайно, розділ 314(b) не пом'якшує заборону на розголошення Повідомлень, а також це не стосується конфіденційності Повідомлень. Фінансовим установам, які беруть участь в обмінах відповідно до Розділу 314(b), як і раніше заборонено розголошувати Повідомлення або будь-яку інформацію, яка може виявити існування такого Повідомлення. Однак фінансові установи, які беруть участь у розділі 314(b) і розглядають або вже подали спільне Повідомлення, можуть вільно обговорювати між собою спільне проектне Повідомлення або вже подане спільне Повідомлення [30, с. 7].

Більшість Повідомлень, надісланих банками США в описі перераховують відмивання грошей як категорію підозрілої діяльності, з «підозрюваним джерелом коштів» як підкатегорією, яка найчастіше цитується. Огляд звітності

показує, що фінансові установи часто використовують програму 314(b), щоб отримати від інших учасників 314(b) ясність щодо джерела коштів, що переміщуються через їхні фінансові установи. У більшості цих Повідомлень фінансова установа зв'язувалася з іншою фінансовою установою через програму 314(b), щоб отримати додаткову інформацію щодо однієї чи кількох операцій [31, с. 2].

Ще одним дієвим елементом системи фінансового моніторингу США є програма боротьби з кіберзлочинністю – Rapid Response Program (далі – RRP). За допомогою цієї програми жертви та/або їхні фінансові установи можуть отримати допомогу від FinCEN і відновити свої кошти, вкрадені в результаті схем фінансових злочинів з підтримкою кібернетики, які також включають компрометацію ділової електронної пошти.

RRP – це партнерська програма, яка включає співпрацю між FinCEN, правоохоронними органами (ФБР, Секретна служба США (USSS); Службою внутрішньої безпеки (HSI); Служба поштової інспекції США (USPIS)); підрозділами фінансової розвідки інших країн.

Використовуючи свої повноваження для швидкого обміну даними фінансової розвідки з партнерами FinCEN заохочує іноземні органи зривати шахрайські транзакції, заморожувати кошти, зупиняти та скасовувати платежі. Програма швидкого реагування на сьогоднішній день використовується для протидії кіберзагрозам, що стосуються приблизно 70 іноземних юрисдикцій, і має можливість охопити понад 160 іноземних юрисдикцій через канали між ПФР. Операційний процес RRP показано на рис. 3.1 [28, с. 2].

Жертва кіберзлочинності або фінансова установа, яка обслуговувала жертву, повинні подати скаргу до правоохоронних органів для ініціювання RRP. Крім того, одночасно з поданням заяви до правоохоронних органів потерпілим також необхідно негайно звернутися до фінансової установи, яка їх обслуговує.

Згідно з правилами, постраждалі особи не повинні звертатися безпосередньо до FinCEN.

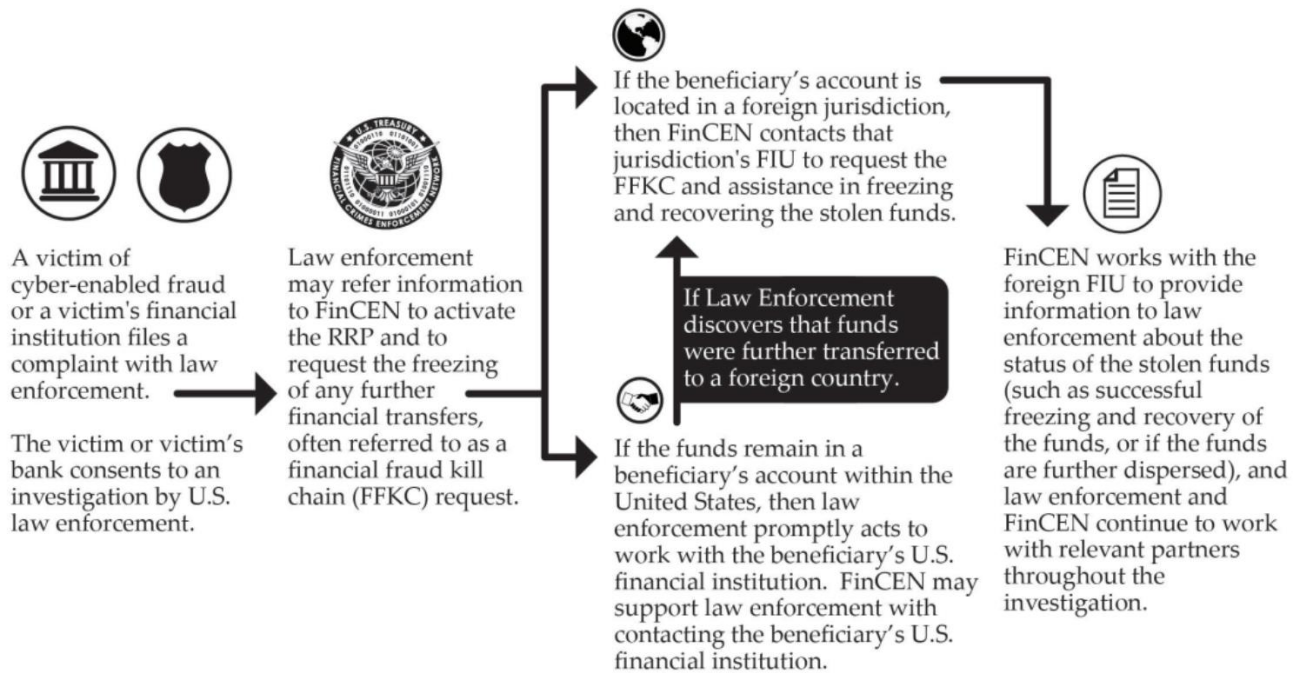

Рис. 3.1. Алгоритм програми швидкого реагування США

Джерело: [32]

Як показано на рис. 3.1, активація RRP починається зі скарги до правоохоронних органів. Після того, як правоохоронні органи отримують згоду жертви, вони розпочнуть розслідування та можуть запросити допомогу у FinCEN у передачі інформації про злочин до іноземних ПФР для повернення злочинних доходів.

У разі звернення до правоохоронних органів жертва або фінансова установа, яка обслуговує жертву, повинні надати якомога більше деталей щодо фінансової операції та кіберінформації, пов'язаної зі злочинною схемою. FinCEN не може гарантувати повернення вкрадених коштів жертвам кіберзлочинців. Однак статистика підрозділу фінансової розвідки США показує, що програма швидкого реагування ефективніша у відновленні коштів, якщо жертви або фінансові установи, які обслуговують жертв, повідомляють правоохоронним

органам про шахрайські банківські операції протягом 72 годин після здійснення таких переказів.

Вивчення досвіду США у сфері ПВК/ФТ показав, що для ефективної протидії легалізації злочинних коштів та фінансуванню тероризму в сучасних умовах першочерговим є питання оперативного отримання достатньої інформації та передачі її відповідним органам. Серед інструментів обміну інформацією у сфері ПВК/ФТ у США можна виділити наступні:

1) право фінансових установ на обмін інформацією з обмеженим доступом про клієнтів таких установ у сфері ПВК/ФТ до моменту подання повідомлення про підозрілу діяльність;

2) обмін інформацією у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму щодо клієнтів можуть здійснювати не лише фінансові установи, а й асоціації фінансових установ;

3) фінансові установи або їх об'єднання мають право подавати спільні повідомлення про підозрілу діяльність до підрозділу фінансової розвідки;

4) правоохоронні органи можуть вимагати допомоги від FinCEN у передачі інформації про злочин до іноземних ПФР для повернення злочинних доходів.

Впровадження таких інструментів в українську систему фінансового моніторингу дозволить підвищити якість інформації та прискорити реагування держави на правопорушення.

3.2. Напрями вдосконалення здійснення фінансового моніторингу банківською системою

Як зазначалось вище, банківська система представлена в системі фінансового моніторингу на двох рівнях – на першому суб'єктом державного фінансового моніторингу виступає Національний банк України та на другому – банківські установи, як суб'єкти первинного фінансового моніторингу. Тож

заходи вдосконалення здійснення фінансового моніторингу банківською системою будемо розглядати у розрізі суб'єктів фінансового моніторингу.

Ефективне функціонування банківської системи, зокрема забезпечення її стабільності, неможливе без сучасної системи банківського регулювання та нагляду. Національний банк України здійснює регулювання діяльності банків та нагляд. Впровадження системи нагляду в банківській сфері на основі оцінки ризиків (відомої як *risk-based supervision*) було започатковано Базельським Комітетом з банківського нагляду, зокрема, у межах міжнародних стандартів Базель II та Базель III. Ця ініціатива призначена для зменшення ризиків, пов'язаних з банківською діяльністю, і є реакцією на руйнівні наслідки останньої світової фінансової кризи. Перехід до ризик-орієнтованого підходу передбачає реалізацію таких аспектів:

- аналіз стратегій управління ризиками банку;
- проведення річного стрес-тестування;
- посилення контролю над операціями банку, що стосуються осіб, що мають відношення до відмивання грошей та фінансування тероризму.

Крім того, стратегія банківського нагляду передбачає підвищення якості фінансової та пруденційної звітності та гармонізацію пруденційних вимог до банків з нормами законодавства ЄС та рекомендаціями Базельського комітету. Також важливо зміцнити вимоги щодо забезпечення інформаційної безпеки для забезпечення безперебійності функціонування банківської системи та захисту від кібератак. Національний банк України активно впроваджує нові наглядові інструменти, що базуються на оцінці ризиків для банків та якості управління цими ризиками.

НБУ реалізує нові інструменти нагляду на основі проведення оцінки ризиків банків та ефективності їх управління на основі методології SREP. Процес оцінки банків (SREP) є неперервним та виконується одночасно для всіх банків шляхом аналізу ризиків та оцінки якості управління ними. Це здійснюється на

основі аналізу активних тенденцій у банківській діяльності, порівняння ключових показників зі схожими банками та оцінки результатів поточного моніторингу фінансового стану банків.

Щодо виконання контрольних заходів у відношенні до банків з боку Національного банку України, спеціальний контрольний режим є додатковим інструментом банківського нагляду, який застосовується у випадку, якщо потрібен посилений контроль за діяльністю конкретного банку під час проведення безвізитного банківського нагляду. Куратор банку може здійснювати підвищений моніторинг його діяльності, перебуваючи безпосередньо в банку або шляхом аналізу фінансової та статистичної звітності та іншої відповідної інформації, що стосується діяльності банку. Крім того, до нових інструментів банківського нагляду відносяться камеральні перевірки банку. Проведення камеральної перевірки відбувається в ході безвізитного банківського нагляду, без фізичного відвідування банку, і спрямоване на перевірку відповідності дій банку вимогам банківського законодавства, а також на точність визначення рівня кредитного ризику та виявлення ознак ризикової діяльності. Камеральна перевірка може стосуватися окремих аспектів банківської діяльності або перевірки конкретних операцій банку.

Стійкість банків залежить від широкого спектру факторів [33], оптимізація яких допомагає збалансувати прибутковість та ризики фінансової діяльності [34]. Одним з ключових чинників є ефективна система фінансового моніторингу. Негативні наслідки відмивання коштів та фінансування тероризму відчутні для держави, суспільства та окремих осіб. Тому для виявлення, запобігання, подолання та уникнення негативних наслідків, пов'язаних із легалізацією кримінальних доходів, застосовують комплекс заходів щодо боротьби зі злочинністю та відмиванням грошей, який включає різноманітні заходи фінансового моніторингу. Першими етапами фінансового моніторингу є

ідентифікація та перевірка осіб, що дозволяє виявити можливі ризики взаємодії з клієнтами на ранніх етапах установалення ділових відносин.

Враховуючи накопичений досвід у сфері фінансового моніторингу, а також наявні статистичні та прогностичні дані щодо оцінки ризиків для банків, інтегральних показників кількісної оцінки рівня ризику легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму, оцінки ризику використання банків для легалізації кримінальних доходів, а також витрат банків у різних сценаріях виникнення негативних наслідків, необхідно постійно вживати активних заходів для оптимізації процесів фінансового моніторингу на всіх їхніх етапах. Це дозволить створити ефективну, сучасну та вдосконалену систему протидії легалізації злочинних доходів.

На основі цього можна виділити автоматизацію ряду етапів з метою забезпечення оперативності проходження певних процедур та уникнення впливу людського фактору на ті рішення, які не потребують суб'єктивної оцінки банківських фахівців [35].

Прийняття Закону про фінмоніторингу у новій реакції запровадило проведення обов'язкової ідентифікації та верифікації клієнтів банків. У процесі взаємодії з клієнтом спочатку збираються його ідентифікаційні документи, які потім перевіряються на їх чинність та відповідність. Ці документи копіюються, скануються, а також завіряються як клієнтом, так і співробітником банку, і утворюють окремий дос'є. На основі наданих документів виконується аналіз клієнта, його фінансового стану та репутації. Потім проводиться перевірка клієнта на наявність у списку політично важливих осіб, членів їх родин та асоційованих осіб. Якщо клієнт належить до цієї категорії, то готується запит на отримання дозволу на встановлення ділових відносин з ним. Після отримання дозволу від Комісії з вивчення клієнтів здійснюється подальша робота з клієнтом, включаючи внесення його даних до електронної бази банку та визначення рівня ризику. Після цього, на основі зібраної інформації, працівник банку приймає

рішення щодо подальшої взаємодії з клієнтом, такої як укладення договору або відкриття рахунку.

З урахуванням впровадження процесів автоматизації, процедура ідентифікації та верифікації клієнтів стає більш ефективною. Ці процедури виконуються банківськими співробітниками, відповідальними за ці процеси, у відповідності до їхніх посадових інструкцій. Ідентифікація та верифікація клієнтів проводиться на підставі поданих ними документів, які перевіряються на відповідність законодавчим вимогам та внутрішнім стандартам банку [36]. Після цього проводяться перевірки внесеної інформації про клієнта в систему банку та відкриті джерела. На кожному етапі цього процесу працівник банку докладно контролює його виконання та отриману інформацію [37].

Далі в процесі оцінки фінансового стану клієнта встановлюється характеристика його фінансів, яка може бути «задовільною», «незадовільною» або «не визначеною». У випадку, якщо у банку є підстави вважати фінансові операції клієнта непідтвердженими або незаконними, проводяться додаткові заходи для перевірки джерел його доходів та коштів. Після аналізу наданої клієнтом інформації та проведених перевірок, йому присвоюється відповідна характеристика фінансового стану.

Наступним етапом є оцінка репутації клієнта, яка також відображається в автоматизованій системі банку та може бути «задовільною», «незадовільною» або «негативною». Якщо не має достатніх підстав для встановлення негативної або незадовільної репутації клієнта, йому присвоюється репутація «задовільна». Ця характеристика може змінюватися з подальшим розвитком ділових відносин.

Далі проводиться аналіз ризиків, пов'язаних з клієнтом, на основі скорингової ризик-моделі банку [38]. Спочатку встановлюються характеристики ризиків, що властиві клієнту, враховуючи перелік індикаторів підозрілості фінансових операцій. Даний перелік змінюється відповідно до внутрішніх вимог банку та характеристик клієнта. Інформація для аналізу може надходити з різних

джерел, таких як документи клієнта, відомості від уповноважених органів та відкриті джерела. На основі скорингової ризик-моделі відбираються відповідні ризики, кожен з яких отримує кількісну та якісну оцінку, і підраховується загальний рівень ризику клієнта, який може бути «неприйнятно високим», «високим», «середнім» або «низьким». Під час подальшого співробітництва з клієнтом, ця оцінка переглядається і актуалізується. Моніторинг та переоцінка ризиків здійснюється співробітником, відповідальним за ідентифікацію, верифікацію та належну перевірку клієнта, а також підрозділом фінансового моніторингу [39-40].

На основі загальної інформації про клієнта працівник банку приймає рішення щодо установалення ділових зв'язків з ним. У випадку позитивного висновку, клієнт може отримати послуги банку, відкрити рахунок, укласти угоду та здійснювати фінансові операції.

Але банк також залишає за собою право відмовити у встановленні або продовженні ділових зв'язків з клієнтом або здійсненні фінансових операцій у наступних ситуаціях: якщо клієнт представляє високий ризик; якщо запланована або бажана клієнтом операція відноситься до переліку підозрілих; якщо клієнт не надає або відмовляється надати необхідну інформацію для ідентифікації та перевірки; якщо виникають сумніви щодо особи, від імені якої діє клієнт; якщо клієнт надає недостовірну інформацію або має ознаки банку-оболонки; якщо клієнт утримується від надання інформації, необхідної для належної перевірки; якщо клієнт має зв'язок з санкційними особами або банками-оболонками; якщо банк має заборону на співпрацю відповідно до законодавства.

Рішення про відмову може бути ухвалене керівником банку або його філією. Після цього інформація про клієнта актуалізується, ризик переоцінюється, і при необхідності приймаються відповідні заходи для подальшої співпраці з клієнтом.

Отже, процес автоматизованої ідентифікації та верифікації осіб, які проводять фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, повинен передбачати здійснення таких кроків:

- збір необхідних документів від клієнтів для їх ідентифікації, верифікації та належної перевірки;
- перевірка чинності наданих документів;
- перевірка клієнта в автоматизованій банківській системі;
- сканування та збереження копій документів у електронному архіві банку;
- засвідчення документів як клієнтом, так і банком;
- формування паперової та електронної справи;
- заповнення анкети-опитувальника клієнтом та її перевірка працівником банку;
- внесення інформації до автоматизованої банківської системи та заповнення електронної картки клієнта;
- перевірка клієнта на належність до політично значущих осіб та їх пов'язаних осіб;
- отримання дозволу на встановлення ділових відносин з таким клієнтом у випадку його належності до політично значущих осіб;
- оцінка фінансового стану та репутації клієнта;
- визначення, аналіз та присвоєння рівня ризику клієнту;
- Прийняття рішення щодо встановлення чи відмови від встановлення ділових відносин з клієнтом;
- підтримання ділових відносин з клієнтом, укладення договорів, обслуговування клієнта та проведення операцій;
- актуалізація інформації про клієнта та переоцінка рівня ризику за потреби.

Автоматизація процесів ідентифікації та верифікації клієнтів приносить як банку, так і клієнтам ряд переваг. Це включає прискорення проходження

процедур ідентифікації та верифікації, скорочення часу отримання послуг від банку, уникнення надмірних запитів до клієнта за інформацією, яку банк може отримати самостійно, а також зменшення витрат банку на ці процеси. Автоматизація допомагає уникнути можливих зловживань та впливу людського фактору на рішення, які можуть бути прийняті без такого втручання.

В результаті цих заходів автоматизації процесів ідентифікації та верифікації осіб, які здійснюють фінансові операції, підлягають фінансовому моніторингу, можна покращити ефективність системи фінансового моніторингу. Це в свою чергу сприятиме зміцненню стійкості фінансової системи та підвищенню рівня економічної безпеки держави.

Висновки до розділу 3

Зростання обсягів легалізаційних процесів характерне не тільки для економіки України, але й для всього світу. Відкритість кордонів, проникнення цифрових технологій у фінансову сферу сприяють збільшення частоти використання банків з метою відмивання коштів та фінансування тероризму. В цьому аспекті вивчення досвіду економічно розвинутих країн світу і запровадження найкращих практик у вітчизняну практику є актуальним. З огляду на це, нами обрано США як найбільшу економіку у світі для вивчення досвіду антилегалізаційних заходів у діяльності банківських установ. Підрозділом фінансової розвідки США є FinCEN, на який покладено обов'язок збору та аналізу звітів про підозрілі операції та іншої інформації, пов'язаної із відмиванням грошей, предикатними злочинами та фінансуванням тероризму. FinCEN поширює результати свого аналізу компетентним органам.

Законодавство США закріплює норми, за якими фінансовим установам дозволяється, після повідомлення FinCEN, обмінюватися інформацією одна з одною, щоб ідентифікувати та повідомляти уряду США про діяльність, яка може

спричинити ризик відмивання грошей або терористичну діяльність. Доцільно запровадити у практику функціонування вітчизняних банківських установ практику подання спільних звітів про підозрілу діяльність до підрозділу фінансової розвідки. Правила FinCEN щодо Повідомлень дозволяють фінансовим установам подавати спільні Повідомлення.

Вагома роль у втіленні стратегій боротьби з легалізацією злочинних доходів належить банкам, як центральному, так і комерційним. Національний банк України, який відповідає за фінансовий моніторинг, сприяє впровадженню ризик-орієнтованого підходу у банках, проводячи аналіз їх стратегій протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. Це включає щорічне стрес-тестування та контроль над операціями, що можуть бути пов'язані зі відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Створення ефективного механізму протидії легалізації злочинних доходів передбачає здійснення банками превентивних заходів. Це означає відмову від установлення ділових відносин з клієнтами у випадку, якщо є підозра, що вони діють не від свого імені. Також це включає відмову від установлення кореспондентських зв'язків з банками, якщо є сумніви стосовно їх місцезнаходження або діяльності, а також з банками, які не відповідають міжнародним стандартам. Також вживаються заходи підвищеної безпеки щодо банків-нерезидентів, які зареєстровані у країнах, що не надають інформацію про фінансові операції.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена аналізу специфіки проведення фінансового моніторингу у банківській сфері як ефективного засобу протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. У цій роботі проведено дослідження функціонування банківської системи як ключового елемента фінансової системи країни. Окреслено механізми фінансового моніторингу, що використовуються банківською системою. З метою формулювання рекомендацій вивчено міжнародний досвід у антилегалізаційній сфері. Висновки, отримані в результаті дослідження, наступні:

1. Провідною ланкою фінансової системи країни є банківська система. У правових нормах відсутнє однозначне визначення «банківської системи», що призводить до різних тлумачень цього терміну серед науковців. Деякі концепції розглядають «банківську систему» як сукупність банків, в той час як інші враховують інші фінансові установи поряд з банками

2. Банківські установи часто використовуються для «відмивання» незаконно набутих коштів, тому ефективним засобом боротьби з цим є фінансовий моніторинг. Підходи до його визначення різняться від комплексу заходів попередження до важливої складової системи економічної безпеки.

3. Банківська система входить до складу системи фінансового моніторингу на двох рівнях – на першому, як суб'єкт державного фінмоніторингу, – Національний банк України, на другому, як суб'єкти первинного фінансового моніторингу – банківські установи.

4. Банківські установи відіграють важливу роль у протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму, часто інформуючи Держфінмоніторинг про підозрілі фінансові операції. Національний банк України має ключове значення в організації ефективного фінансового моніторингу. Він розробляє нормативні акти, аналізує та наглядає за діяльністю

банків та небанківських фінансових установ з метою протидії легалізації доходів та фінансуванню тероризму

5. Банківським установам відводиться важлива роль у протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму. Аналіз діяльності банківських установ як суб'єктів первинного фінансового моніторингу показав, що саме банки часто інформують Держфінмоніторинг про підозрілі чи «порогові» фінансові операції.

6. Для боротьби з легалізацією незаконно набутих доходів банки виконують превентивні заходи, відмовляючись від установлення ділових та кореспондентських відносин у випадках підозри, застосовуючи заходи безпеки до банків-нерезидентів.

7. У роботі проведено дослідження антилегалізаційної діяльності банківських установ США та їх співпраця із підрозділом фінансової розвідки. Підрозділ фінансової розвідки в США, відомий як FinCEN, відповідає за збір та аналіз звітів про потенційно підозрілі операції та іншу інформацію, пов'язану з відмиванням коштів, передбаченими злочинами та фінансуванням тероризму. Результати аналізу FinCEN передаються відповідним органам. Законодавство США встановлює правила, за якими фінансовим установам дозволяється, після сповіщення FinCEN, обмінюватися інформацією для ідентифікації та повідомлення уряду США про можливу діяльність, що може становити ризик відмивання коштів або терористичну загрозу. Цілком доцільно впровадити в практику вітчизняних банківських установ практику спільного подання звітів про підозрілу діяльність до підрозділу фінансової розвідки. Правила FinCEN щодо Повідомлень дозволяють фінансовим установам подавати спільні Повідомлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глущенко О. О. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: монографія. Київ: УБС НБУ, 2014. 386 с.
2. Клименко А. О. Організаційно-правові засади діяльності банків в системі заходів протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2004. С. 19.
3. Хмелюк А. А. Фінансовий моніторинг: суб'єкти та об'єкти в Україні. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. С. 174-180.
4. Воронова Л. К., Кучерявенко М. П., Пришва Н. Ю. Фінансове право України: навч. посібник для студ. Київ: Правова єдність, 2009. 395 с.
5. Берізко В. М. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг». *Право України*. 2006. № 12. С. 52–53.
6. Бормотова М. В., Мухіна К. О. Дослідження сутності поняття фінансовий моніторинг. *Вісник економіки транспорту і моніторингу*. 2015. № 50. С. 214–217.
7. Бурдонова О. Ю. Фінансовий моніторинг як інститут фінансового права. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених*: матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 16 трав. 2013 р. Харків: ХНУВС, 2013. С. 13-19.
8. Зеленецький В. С. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму (економіко-правовий аналіз) : наук.-практ. посібник. Харків: Кроссруд, 2007. 672 с.
9. Комісаров О. Г., Скрипка О. Ю., Собакарь О. А. Первинний фінансовий моніторинг у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму: монографія. Дніпро, 2015. 184 с.

10. Уткіна М. С. Фінансовий моніторинг як один із засобів протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 292-295. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/75>.
11. Уткіна М.С. Методи здійснення фінансового моніторингу. *Наукові перспективи*. № 4(34) 2023. С.469-476.
12. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
13. Збірка матеріалів спільного міжнародного семінару ОБСЄ та Держфінмоніторингу на тему «Впровадження національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму як елементу державної політики детінізації економіки України». http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=558&art_id=21772&lang=uk
14. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2016, 2015, 2014 роки. К., 2017. 126 с.
15. Кузнецова С.А. Банківська система: навч. посіб. / С.А. Кузнецова, Т.М. Болгар, З.С. Пестовська. К. : Центр учбової літератури, 2014. 400 с.
16. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: *Постанова Національного банку України* від 19.05.2020 № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20>
17. Маслак О. І., Квятковська Л. А., Шийка М. І. Особливості банківського моніторингу при формуванні та оцінюванні фінансової стійкості банків України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Випуск 1(12). 2012. Частина II. С. 33-42.
18. Джафарова О.В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: питання теорії та практики: моногр. Харків: Диса плюс, 2016. 688 с. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7754>

19. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
20. Фінансовий моніторинг. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/monitoring>
21. Рекомендації про ризики, що пов'язані з фінансовими операціями: повідомлення Національного банку України від 30 квіт. 2020 Р/25-0006/21463.
URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Letter_30042020_21463
22. Належне ставлення банків до клієнтів (стандарти Базельського комітету банківського нагляду): Міжнародний документ від 01.10.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/998_333
23. Про роз'яснення з питань здійснення фінансового моніторингу: повідомлення Національного банку України Р/25-0006/32339 від 14 квіт. 2021.
URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Letter_14042021_32339
24. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. Київ 2021. 76 с.
25. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2021 рік. Київ 2022. 80 с.
26. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2022 рік. Київ 2023. 62 с.
27. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
28. Fact Sheet on the Rapid Response Program (RRP)
URL: <https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/RRP%20Fact%20Sheet%20Notice%20FINAL%20508.pdf>
29. Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN) Year in Review for FY 2022.
URL: https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/FinCEN_Infographic_Public_2023.pdf
30. Section 314(b) Fact Sheet. URL: <https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/314bfactsheet.pdf>

31. 314(b) References in Suspicious Activity Reports (SARs) Suggest Increased Information Sharing Among Financial Institutions. URL: <https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/314bInfographic.pdf>
32. Poliova N., Varenkyk V. Information exchange tools in the financial monitoring system of the usa and benchmarking for Ukraine. *ECONOMIES' HORIZONS*. 2023. №3 (25). P.132-139.
33. Naser N.A Comprehensive Analysis of European Banking Soundness – Theoretical Study. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2019. № 3 (2). С. 17–43. DOI: [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(2\).17-43.201](http://doi.org/10.21272/fmir.3(2).17-43.201)
34. Goncharenko T., Lopa L. Balance Between Risk And Profit In The Context Of Strategic Management: The Case Of Ukrainian Banks. *SocioEconomic Challenges*, 2020. № 4(1). С. 111–121. DOI: [http://doi.org/10.21272/sec.4\(1\).111-121](http://doi.org/10.21272/sec.4(1).111-121).
35. Ідентифікація та автоматизоване керування в умовах процесів збагачувальної технології на основі методів обчислювального інтелекту: монографія / А.І. Купін, А.О. Сенько, Б.С. Мисько. 2-ге вид., перероб. та допов. Кривий Ріг: Сінельников Д. А. 2019. 297 с.
36. Бойко А.О. Система протидії легалізації кримінальних доходів у забезпеченні економічної безпеки національної економіки: дисертація ... д-ра екон. наук, спец.: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством; 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / А.О. Бойко; наук. консультант О.В. Кузьменко. Суми : СумДУ, 2019. 488 с.
37. Subeh M., Yarovenko H. Data Mining of Operations with Card Accounts of Bank Clients. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2017. № 1(4). С. 87–95. DOI: [https://doi.org/10.21272/fmir.1\(4\).87-95](https://doi.org/10.21272/fmir.1(4).87-95).
38. Lebid O., Chmutova I., Zuieva O., Veits O. Risk assessment of the bank's involvement in legalization of questionable income considering the influence of fintech innovations implementation. *Marketing and Management of Innovations*, 2018. № 2. С. 232–246. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.2-19>

39. Dmytrov S, Medvid T. An approach to the use of indices-based analysis subject to money laundering and terrorist financing national risk assessment. *SocioEconomic Challenges*. 2017. № 1 (1). C. 35–47. DOI: <https://doi.org/10.21272/sec.2017.1-04>.

40. Giebe C., Hammerström L., Zwerenz D. Big Data & Analytics as a sustainable Customer Loyalty Instrument in Banking and Finance. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2019. № 3(4). C. 74–88. DOI: [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(4\).74-88.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(4).74-88.2019)